

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO
RAZVOJNE MOŽNOSTI POMURSKE REGIJE

Ljubljana, maj 2008

HELENA MERVIC

IZJAVA

Študentka Helena Mervic izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom mag. Sonje Šlander Wostner ter somentorstvom doc. dr. Tjaše Redek, in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 6.5.2008

Podpis

KAZALO

1 UVOD	1
2 GOSPODARSKA RAZVITOST POMURJA	2
2.1 INDEKS RAZVOJNE OGROŽENOSTI	2
2.2 ANALIZA UPORABLJENIH KAZALCEV RAZVITOSTI	4
2.2.1 Bruto domači proizvod na prebivalca	4
2.2.2 Bruto osnova za dohodnino na prebivalca	5
2.2.3 Bruto dodana vrednost gospodarskih družb na zaposlenega	6
2.2.4 Stopnja formalne (registrirane) zaposlenosti	7
2.3 ANALIZA UPORABLJENIH KAZALCEV OGROŽENOSTI	8
2.3.1 Stopnja registrirane brezposelnosti	8
2.3.2 Indeks staranja prebivalstva	9
2.3.3 Delež prebivalstva, priključenega na javno kanalizacijo	10
2.4 ANALIZA UPORABLJENIH KAZALCEV RAZVOJNIH MOŽNOSTI	10
2.4.1 Povprečno število let šolanja prebivalstva	11
2.4.2 Število delovnih mest na delovno aktivno prebivalstvo v regiji	12
2.4.3 Delež površine v območju Natura 2000	12
2.4.4 Poseljenost območja – gostota naseljenosti v regijah	13
3 PODROČJA RAZVOJA	14
3.1 GOSPODARSKI RAZVOJ	15
3.1.1 Program izboljšanje konkurenčnih sposobnosti podjetij	17
3.1.2 Program spodbujanja podjetništva	19
3.1.3 Program vpletanje informacijske komunikacijske tehnologije v delovanje družbe	20
3.2 TURIZEM	21
3.2.1 Program razvoja primarne in sekundarne turistične infrastrukture	23
3.2.2 Program razvoj kulture in ohranjanje kulturne dediščine	23
3.2.3 Program trajno varovanje kulturne krajine	24
3.3 KMETIJSTVO IN RAZVOJ PODEŽELJA	25
3.3.1 Program razvoja strukture kmetijske pridelave	26
3.3.2 Program razvoja podeželja in kmetijstva v Prlekiji	27
3.3.3 Program organiziranja proizvodnje in trženje kmetijskih proizvodov	27
3.4 ČLOVEŠKI VIRI	28
3.4.1 Program spodbujanja podjetništva in prilagodljivosti	29
3.4.2 Program spodbujanja zaposljivosti iskalcev dela in neaktivnih	30
3.4.3 Program razvoja človeških virov in spodbujanje vseživljenjskega učenja	30
3.5 INFRASTRUKTURA	31
3.6 SWOT ANALIZA ZA POMURJE	32
4 REGIONALNA POLITIKA	33
4.1 STRATEŠKI DOKUMENTI REGIONALNE POLITIKE	34
4.2 ANALIZA SKLADNOSTI S STRATEŠKIMI DOKUMENTI	38
4.2.1 Analiza skladnosti Regionalnega razvojnega programa s Strategijo razvoja Slovenije	38
4.2.2 Analiza skladnosti Regionalnega razvojnega programa s Strategijo prostorskega razvoja Slovenije	40
4.2.3 Analiza skladnosti Regionalnega razvojnega programa z Državnim razvojnim programom	41
4.2.4 Analiza skladnosti Regionalnega razvojnega programa s Strategijo regionalnega razvoja Slovenije	42
5 SKLEP	42
LITERATURA	44
VIRI	45
PRILOGE	

1 UVOD

Regionalna politika ima v vsaki državi zelo pomembno vlogo, saj država teži k čim bolj enakomerni razvitosti svojega ozemlja. Spodbujanje regionalnega razvoja in zmanjševanje razlik med posameznimi območji krepí ekonomsko in socialno okolje ter tako pomaga enakomernejšemu razvoju celotnega ozemlja. Osnovni cilj regionalne politike tako ni le zmanjševanje razlik med posameznimi območji v državi, ampak predvsem vzpodbujanje razvitosti in mednarodne konkurenčnosti vseh delov države.

Poleg regionalne politike, ki ima svojo strategijo, pa so še posebno pomembni lastni razvojni potenciali, ki jih mora regija izkoristiti za uspešen razvoj in nastop na trgu. Pri tem ima vsaka regija različne razvojne možnosti, ki so osnova za njen nadaljnji ekonomski in socialni razvoj.

Tako kot vse regije v Sloveniji ima tudi Pomurska regija svojo regionalno politiko (cilje, programe in ukrepe) ter razvojne možnosti, ki jih želi izkoristiti, da bi se čim bolj uspešno razvijala. V svojem diplomskem delu želim predstaviti ravno razvojne možnosti Pomurske regije ter predvsem njene prednosti in priložnosti za nadaljnji razvoj.

V uvodnem delu bom predstavila gospodarsko razvitost Pomurja. To bom analizirala s pomočjo indeksa razvojne ogroženosti, ki ga sestavlja enajst različnih kazalcev s področja razvitosti, ogroženosti in razvojnih možnosti. Za vsakega od teh kazalcev bom prikazala sliko dejanskega stanja Pomurske regije in drugih regij v Sloveniji. Uporabljeni kazalci bodo tako dali končno razvrstitev regij po stopnjah razvitosti, od najbolj razvite pa do najmanj razvite regije. Pri tem me bo predvsem zanimal položaj Pomurja med drugimi regijami v Sloveniji.

Drugi del zajema predstavitev posameznih področij razvoja, kot so gospodarski razvoj, turizem, kmetijstvo in razvoj podeželja, človeški viri ter infrastruktura. Za vsako posamezno področje bom predstavila analizo stanja in cilje, programe ter ukrepe, ki jih mora regija uresničiti za uspešen in učinkovit nadaljnji razvoj. V tem delu želim predvsem predstaviti nadaljnje razvojne možnosti Pomurske regije, to pa so vizija in programi, ki jih je regija pripravila in jih bo poskušala tudi uresničiti v programskem obdobju 2007–2013. To poglavje bom sklenila z analizo SWOT, preko katere bom predstavila prednosti, slabosti ter priložnosti in nevarnosti, ki se kažejo pri nadaljnjem razvoju regije.

Zadnji del diplomskega dela bom namenila regionalni politiki in njenim strateškim dokumentom. Vsak strateški dokument bom navezala na Pomurje in poskušala analizirati skladnost z Regionalnim razvojnim programom za Pomurje. Na koncu bom poskušala ugotoviti, katere so še pomanjkljivosti regionalne politike Pomurja v primerjavi z regionalno politiko države in kje bi bilo treba še bolj spodbujati nadaljnji razvoj regije.

2 GOSPODARSKA RAZVITOST POMURJA

Slovenijo sestavlja dvanajst različnih regij, ki so si med seboj različne in na drugi strani tudi podobne, če jih primerjamo po različnih klasifikacijah. Tudi Pomurje kot najbolj severovzhodna regija Slovenije pri tem ni izjema. Pokrajina leži ob osrednjem toku reke Mure in meji na tri države: Avstrijo, Madžarsko in Hrvaško. Na razmeroma majhni površini 1336 kvadratnih kilometrov (6,6 odstotka površine celotne Slovenije) živi okoli 125.000 prebivalcev (6,5 odstotka prebivalcev Slovenije). Reka Mura, ki danes druží oba bregova in jima daje prepoznavnejši značaj, je bila dolgo časa ločnica, ki je prebivalcem na obeh straneh določala različen zgodovinski, politični, družbeni in ne nazadnje tudi kulturni razvoj. Sama regija je sestavljena iz pretežno ravninskega ter gričevnatega dela. Obsega štiri enote (Murska Sobota, Lendava, Ljutomer in Gornja Radgona), na nižji ravni pa sedemindvajset občin.

V tem poglavju bom prav z indeksom razvojne ogroženosti analizirala sliko Pomurja znotraj države oziroma preostalih regij po različnih kazalcih, ki sestavljajo indeks razvojne ogroženosti. Tako bom ugotovila in predstavila stanje gospodarske razvitosti Pomurja v primerjavi z drugimi regijami v Sloveniji.

2.1 INDEKS RAZVOJNE OGROŽENOSTI

Indeks razvojne ogroženosti (Kavaš et al., 2005, str. 5) je relativni kazalec razvitosti razvojne regije, izračunan na podlagi ponderacije kazalcev razvitosti, ogroženosti in razvojnih možnosti.

Tabela 1: Kazalci indeksa razvojne ogroženosti

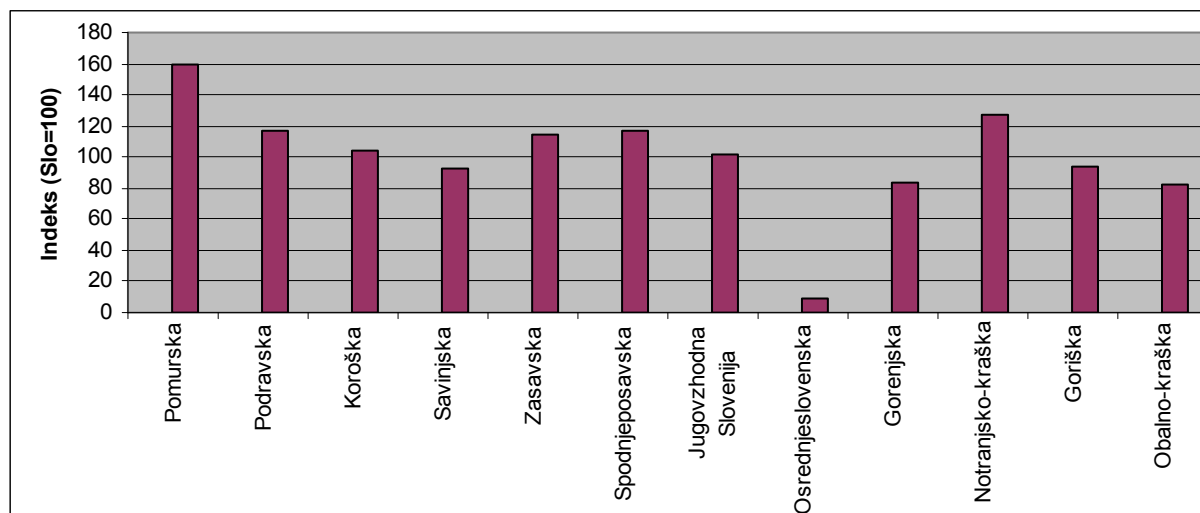
1. Razvitost	2. Ogroženost	3. Razvojne možnosti
BDP na prebivalca	Stopnja registrirane brezposelnosti	Povprečno število let šolanja
Bruto osnova za dohodnino na prebivalca	Indeks staranja prebivalstva	Število delovnih mest na delovno aktivno prebivalstvo v regiji
BDV gospodarske družbe/zaposlenega	Delež prebivalstva, priključenega na javno kanalizacijo	Delež površine v območju Natura 2000
Stopnja formalne (registrirane) zaposlenosti		Kazalec poseljenosti

Vir: Kavaš et al., 2005, str. 5.

Indeks razvojne ogroženosti je bil uveden že leta 2001 s Strategijo regionalnega razvoja Slovenije. Zaradi zapletenega izračunavanja in sprememb, ki jih je leta 2005 v regionalno

politiko uvedel nov Zakon o skladnejšem regionalnem razvoju, pa se je leta 2005 oblikoval nov indeks razvojne ogroženosti¹ (Požar, 2007, str. 12).

Slika 1: Razvrstitev regij po stopnjah razvitosti za programsko obdobje od 2007 do 2013

Vir: Pečar, Kavaš, 2006, str. 30.

Izračun indeksa razvojne ogroženosti (v nadaljevanju IRO) kaže precejšnje razlike med najboljšo in najslabšo regijo, relativno manjše pa med preostalimi regijami. Navzgor močno odstopa Osrednjeslovenska regija, navzdol pa Pomurska regija. Ta ima najvišjo vrednost IRO, ki je 18-krat večja od najnižje v Osrednjeslovenski regiji. Druge regije lahko razdelimo v dve skupini, in sicer je prva skupina z IRO manjšim od 100. Sem spadajo Obalno-kraška, Gorenjska, Goriška in Savinjska regija, vrednost njihovega indeksa pa se giblje med 82,4 in 93,8. V drugi skupini so regije, ki presegajo indeks 100. Te so Jugovzhodna Slovenija, Koroška, Zasavska, Spodnjeposavska, Podravska in Notranjsko-kraška regija, vrednost njihovega indeksa pa se giblje med 101,7 in 127. Taka razvrstitev regij po IRO nam omogoča različne možnosti uporabe v praksi za samo razvrščanje regij ali pa tudi kot pomoč pri delitvi sredstev za regionalni razvoj (Indeks razvojne ogroženosti 2007–2013, 2006, str. 25).

Tako visoki oziroma najvišji uvrstitvi Pomurske regije botrujejo najnižji BDP na prebivalca, prav tako najnižja osnova za dohodnino na prebivalca in bruto dodana vrednost na zaposlenega ter najvišja registrirana stopnja brezposelnosti. V Pomurju je tudi velik delež starega prebivalstva in najmanjši delež prebivalcev, priključenih na javno kanalizacijo, ter najnižja stopnja formalne registrirane zaposlenosti. Prav tako ima regija najmanjše število let šolanja prebivalstva in majhno število delovnih mest na delovno aktivno prebivalstvo. Pomurje se nahaja v povprečju tudi glede gostote naseljenosti prebivalstva ter deleža površine

¹ Zakon določa, da se indeks razvojne ogroženosti izračuna na podlagi ponderacije kazalcev razvitosti, ogroženosti in razvojnih možnosti. Ključno merilo pri izbiri kazalcev je bila njihova razpoložljivost in pa teža. Ker gre za kazalce, ki kažejo različne vrednosti (odstotek, sit, leta ...), jih je treba standardizirati. Nato se iz vrednosti za posamezno regijo izračuna aritmetično povprečje in tako dobi končno standardizirano vrednost za regijo, ki se jo izrazi v inverzni obliki (Pečar, Kavaš, 2006, str. 14–15).

območij Natura 2000. Pri vseh teh kazalcih kaže regija slabo sliko, zato se, na žalost, nahaja na prvem mestu po razvrstitvi.

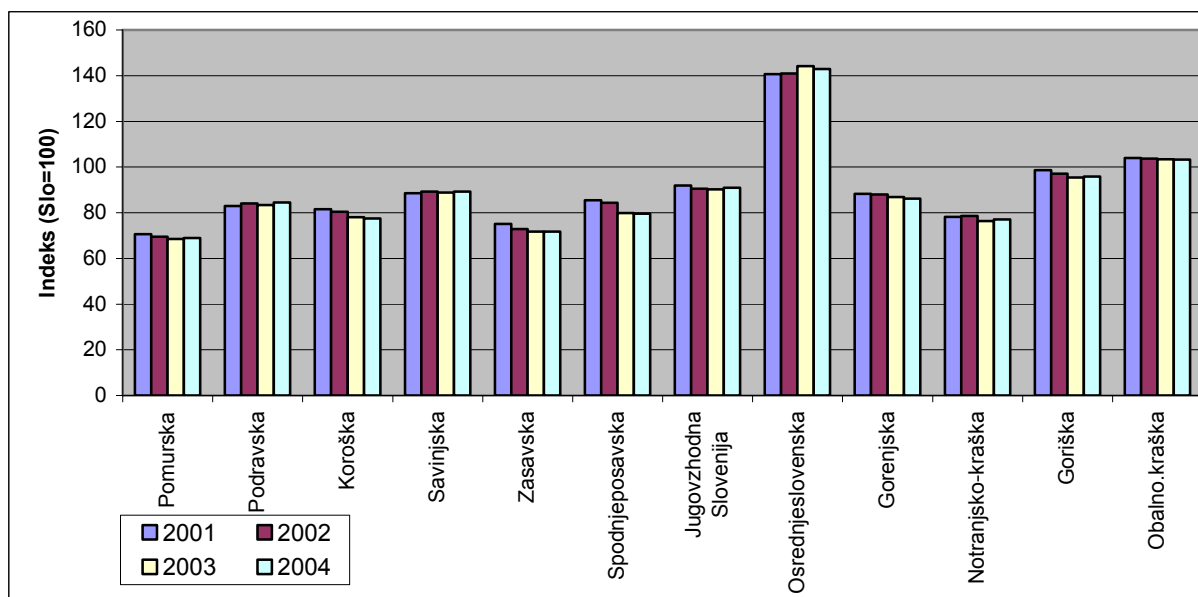
2.2 ANALIZA UPORABLJENIH KAZALCEV RAZVITOSTI

Kazalci razvitosti so tisti, s katerimi merimo razvitost določene regije in med katere spadajo BDP na prebivalca, bruto osnova za dohodnino na prebivalca, bruto dodana vrednost gospodarske družbe na zaposlenega ter stopnja formalne registrirane zaposlenosti.

2.2.1 Bruto domači proizvod na prebivalca

V letu 2004 je bruto domači proizvod² (v nadaljevanju BDP) Slovenije na prebivalca znašal 13.146 evrov. Največji BDP na prebivalca je ustvarila Osrednjeslovenska regija (18.786 evrov), druga regija po velikosti BDP na prebivalca pa je Obalno-kraška regija (13.573 evrov). To sta tudi edini regiji, ki imata regionalni bruto domači proizvod na prebivalca nadpovprečen, glede na povprečje cele Slovenije (142,9) in (103,2) (Nacionalni računi, 2008).

Slika 2: Prikaz regionalnega BDP na prebivalca v obdobju 2001–2004

Vir: Nacionalni računi, 2008.

Najnižji BDP na prebivalca v letu 2004 je zabeležila Pomurska regija (indeks 69). To je tudi regija, ki je skozi celotno proučevano obdobje imela najnižji BDP na prebivalca med vsemi regijami. To pomeni, da je bil leta 2004 BDP na prebivalca v Osrednjeslovenski regiji 1,43-krat večji glede na povprečje Slovenije, v Pomurski regiji pa 0,69-krat manjši od povprečja Slovenije. Leta 2001 je BDP na prebivalca Pomurske regije znašal 70,6 odstotka slovenskega povprečja. Leta 2002 in 2003 pa je počasi padel. V letu 2004 je bil BDP na prebivalca glede

² Bruto domači proizvod je vrednost končnih dobrin in storitev, ki so proizvedene v posamezni teritorialni enoti v določenem časovnem obdobju.

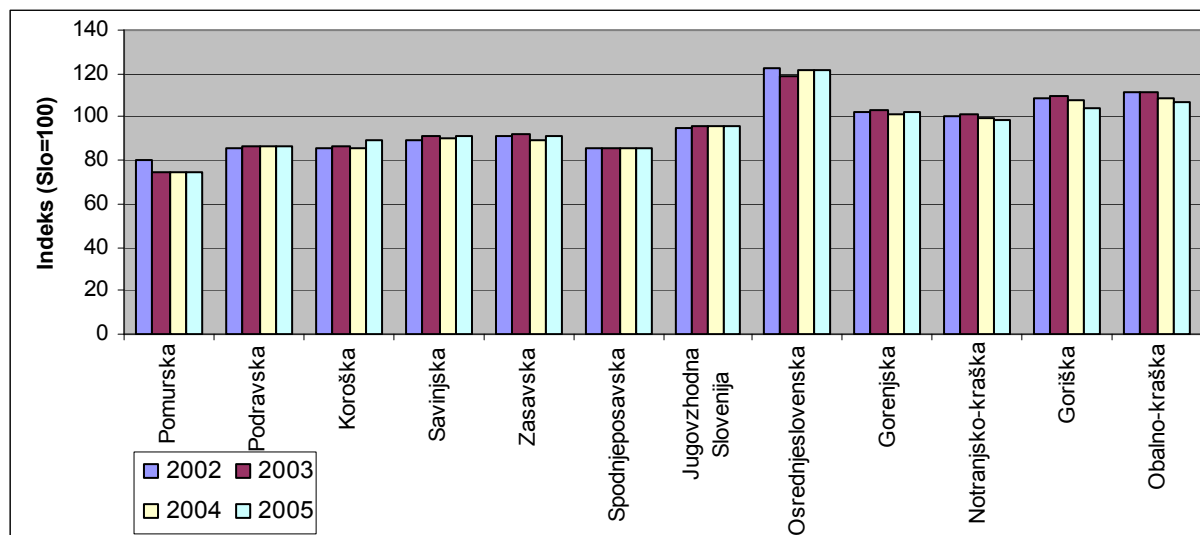

na leto 2001 nižji za 1,6 indeksne točke. Medtem ko se je BDP na prebivalca v Osrednjeslovenski regiji, kot najhitreje razvijajoči se regiji, leta 2004 glede na leto 2001 povečal za 2,3 indeksne točke. Poleg tega pa lahko v obdobju 2001–2004 opazimo tudi zelo neenakomerno gibanje BDP na prebivalca po regijah Slovenije (glej sliko 2). V nekaterih regijah je ta kazalec naraščal in nato padel ali pa nasprotno (Nacionalni računi, 2008).

2.2.2 Bruto osnova za dohodnino na prebivalca

Bruto osnova za dohodnino na prebivalca nam prikazuje življenjsko raven določenega prebivalstva oziroma kupno moč prebivalstva. Ta kazalec zajema celotne (bruto) dohodke, ki so predmet davčne obremenitve, zmanjšane za priznane stroške, ki so nastali ob pridobivanju tega dohodka, zmanjšane za olajšave (Grobler, 2002, str. 7). Kljub velikim dnevnim migracijam prebivalcev iz ene regije v druga velika regionalna središča povečujejo dohodnino na prebivalca v tisti regiji, kjer ima prebivalec stalno prebivališče.

Slika 3: Bruto osnova za dohodnino na prebivalca po regijah v obdobju 2002–2005

Vir: Pečar, 2006, str. 144–147; Pečar, 2005, str. 135–138; Lasten prikaz.

Najvišjo osnovo za dohodnino na prebivalca je v obdobju 2002–2005 imela Osrednjeslovenska regija, ki je v letu 2005 presegla slovensko povprečje za 21,9 odstotka. Slovensko povprečje so v letu 2005 presegle še Obalno-kraška za (7,1 odstotka), Goriška za (4,4 odstotka) in Gorenjska za (2,4 odstotka). Kot lahko vidimo, je ta kazalec različno po regijah in v obdobjih naraščal in padal ter obratno (Pečar, 2006, str. 144–147; Pečar, 2005, str. 135–138).

Najnižjo osnovo za dohodnino na prebivalca je vseskozi beležila Pomurska regija, ki je leta 2005 dosegla le 74,2 odstotka slovenskega povprečja. Kot lahko vidimo, je ta konstantno počasi vsako leto upadala. Leta 2002 je znašala 80,3 odstotka, leta 2005 pa 74,2 odstotka. Precej nizko osnovo za dohodnino na prebivalca glede na slovensko povprečje imajo v letu

2005 tudi Spodnjeposavska (85,7 odstotka), Koroška (89,1 odstotka) in Podravska regija (86,7 odstotka) (Pečar, 2006, str. 144–147; Pečar, 2005, str. 135–138).

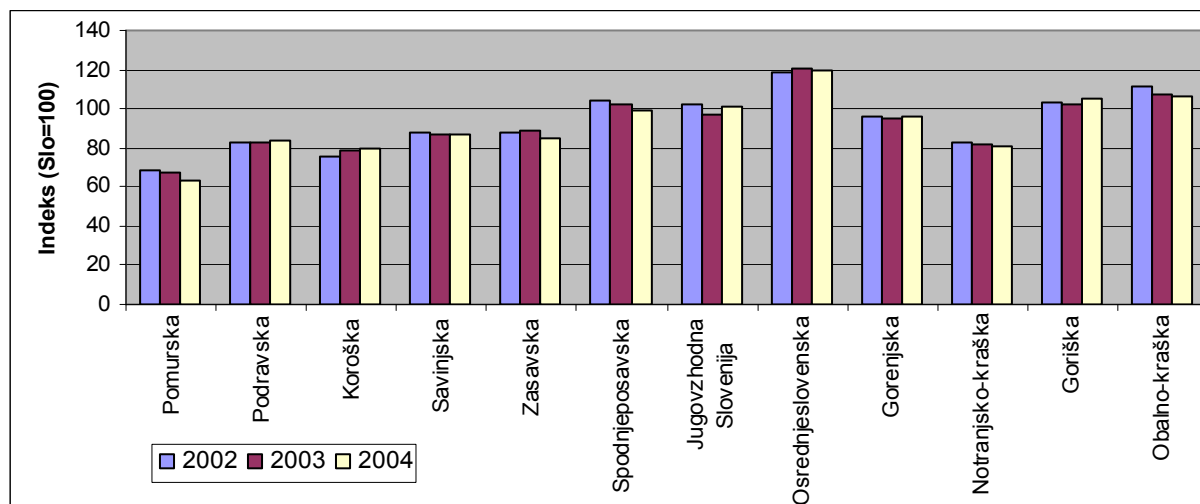
Zanimivo je, da na podlagi podatkov, ki prikazujejo dohodnino na prebivalca po regijah, lahko Slovenijo razdelimo na dva dela. Zahodno, bolj razvito in na vzhodno, manj razvito Slovenijo. Pomurska regija ostaja, na žalost, kot najslabša na dnu lestvice. To je pripisati dejstvu, da je veliko število delovno aktivnih prebivalcev regije zaposlenih v domači regiji, kjer pa so dohodki bistveno nižji kot drugje po Sloveniji.

2.2.3 Bruto dodana vrednost gospodarskih družb na zaposlenega

Bruto dodana vrednost³ (v nadaljevanju BDV) gospodarskih družb na zaposlenega je kazalnik produktivnosti dela gospodarskih družb. Izračunan je na podlagi podatkov iz poslovnih izidov gospodarskih družb, ki jih zbira agencija Republika Slovenija za javnopravne evidence in storitve (Pečar, Kavaš, 2006, str. 18).

S slike je razvidno, da je najvišjo produktivnost dela gospodarskih družb v letu 2004 dosegla Osrednjeslovenska regija, ki je ustvarila 33.329,16 evra dodane vrednosti na zaposlenega in s tem presegla slovensko povprečje za 19,7 odstotka. Nadpovprečno produktivnost dela v letu 2004 so imele še Obalno-kraška, Goriška in Jugovzhodna Slovenija. Najnižjo BDV na zaposlenega pa je imela Pomurska regija, in sicer 17.659,82 evra, kar predstavlja 63,4 odstotka slovenskega povprečja.

Slika 4: Bruto dodana vrednost gospodarskih družb na zaposlenega v obdobju 2002–2004

Vir: Pečar, Kavaš, 2006, str.18.

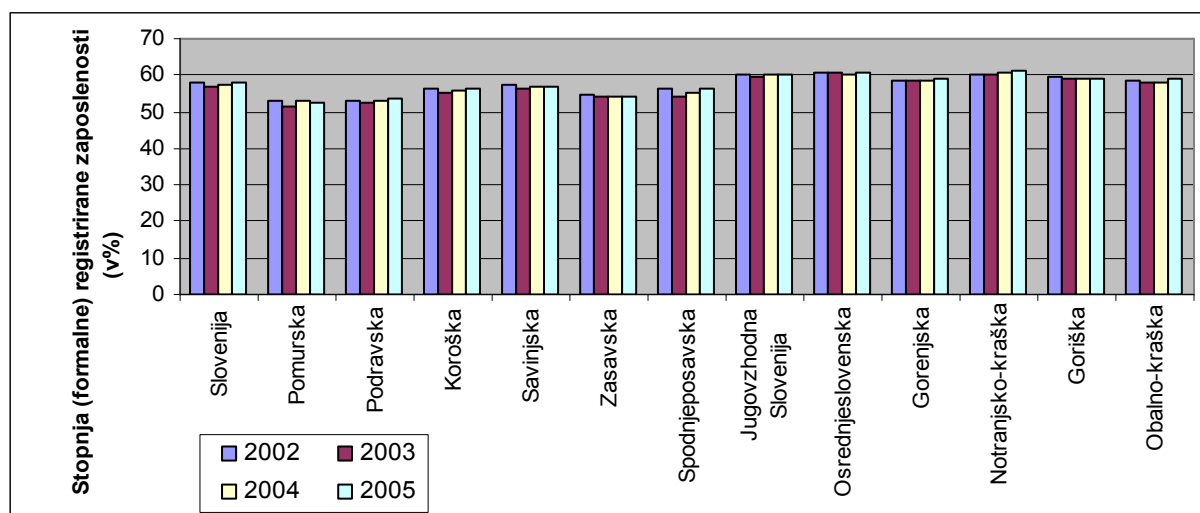
³ Z regionalno bruto dodano vrednostjo merimo proizvodnjo in ne kupne moči prebivalstva. BDV merimo po mestu zaposlitve, kupna moč pa se meri v regiji, tam, kjer neka oseba živi. Posledično je v regijah, kjer je zaposlenih več oseb, kot pa jih tam živi, BDV na prebivalca večja, kot je kupna moč regije, in obratno, v regijah, kjer je prebivalstvo zaposleno drugje kot pa prebiva, je kupna moč večja, kot je BDV na prebivalca (Okoren, 2006, str. 24).

Vzroki za tako nizko dodano vrednost izhajajo iz same strukture gospodarstva regije. Tako kot se regije med seboj razlikujejo po samem obsegu bruto dodane vrednosti, se razlikujejo tudi po strukturi BDV (glej Prilogo 4). Največji delež kmetijstva v letu 2004 je bil ustvarjen v Pomurski regiji s kar 8,7-odstotnim deležem v celotni strukturi BDV, sledi ji Spodnjeposavska (5,9 odstotka) in Notranjsko-kraška regija (5,7 odstotka). Pomurska regija je in ostaja regija z največ kmetijami in kmetijskimi površinami v Sloveniji. V sekundarnih dejavnostih v največji meri izstopata Jugovzhodna Slovenija (42,6 odstotka) in Koroška regija (41,7 odstotka), tukaj je Pomurska v sredini med regijami. Storitveni sektor je najbolj prisoten v Osrednjeslovenski in Obalno-kraški regiji, kar kaže na določeno raven visoke razvitosti teh dveh regij. V gostinstvu, takoj za Obalno-kraško regijo, je Pomurska regija s 4 odstotki, kar kaže na dobro razvitost hotelirstva v tej regiji. Osrednjeslovenska regija ima največji delež na področju nepremičnin, najema in poslovnih storitev (18,7 odstotka), Pomurska ima 15,1 odstotka. V oskrbi z električno energijo močno prevladuje Spodnjeposavska regija, v gradbeništvu pa Pomurska regija.

2.2.4 Stopnja formalne (registrirane) zaposlenosti

Stopnja formalne registrirane zaposlenosti kaže razmerje med registriranimi delovno aktivnimi prebivalci in prebivalci v starosti 15 do 64 let, pomnoženo s 100. Formalno delovno aktivno prebivalstvo so osebe, ki so pokojninsko in invalidsko zavarovane oziroma v delovnem razmerju na območju Slovenije. Delovno razmerje je lahko sklenjeno za določen ali nedoločen čas, s polnim delovnim časom ali z delovnim časom, krajšim od polnega (Pečar, 2006, str. 57).

Slika 5: Prikaz stopnje formalne registrirane zaposlenosti po regijah v obdobju 2002–2005

Vir: Pečar, 2006, str. 58.

Najvišjo formalno stopnjo zaposlenosti ima v letu 2005 Notranjsko-kraška regija. Slovensko povprečje presega za 6,2 odstotka. Nadpovprečno stopnjo imajo še Osrednjeslovenska regija, Jugovzhodna Slovenija, Gorenjska, Goriška in Obalno-kraška regija. Najnižjo formalno

zaposlenost ima Pomurska regija z 52,7 odstotka, kar je 91,2 odstotka slovenskega povprečja. V opazovanem obdobju se je formalna zaposlenost najbolj povečala v Notranjsko-kraški regiji, in sicer za eno odstotno točko, v Pomurski regiji pa se je celo znižala, in sicer za 0,6 odstotne točke.

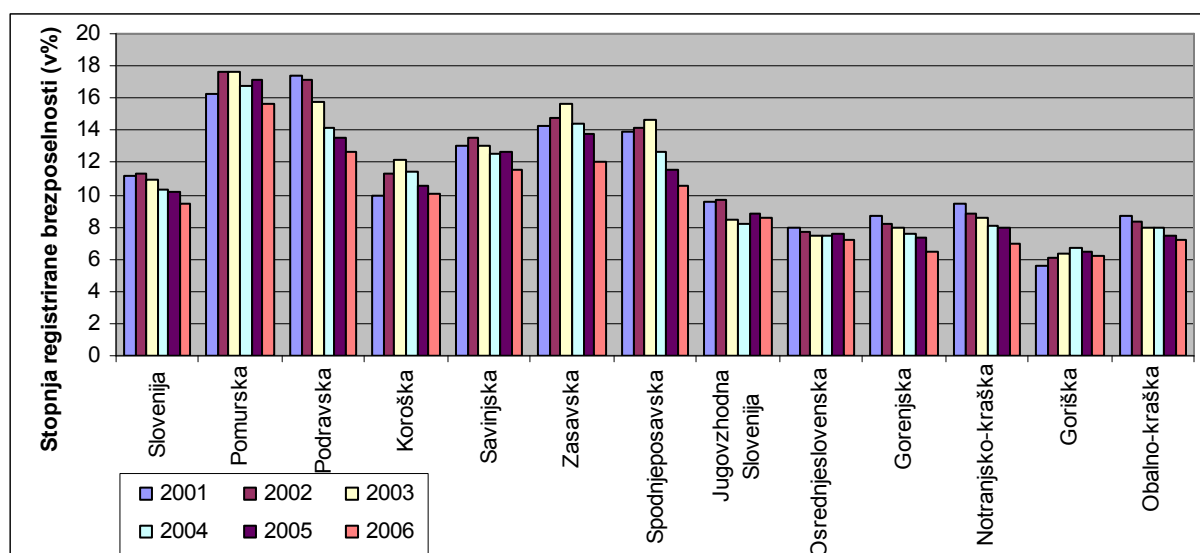
2.3 ANALIZA UPORABLJENIH KAZALCEV OGROŽENOSTI

Kazalce ogroženosti sestavljajo: stopnja registrirane brezposelnosti, indeks staranja prebivalstva in delež prebivalstva, priključenega na javno kanalizacijo.

2.3.1 Stopnja registrirane brezposelnosti⁴

Glede na to, da je problem zaposlovanja eden osrednjih problemov slabše razvitih gospodarstev, predvidevamo, da bo stopnja registrirane brezposelnosti obratno sorazmerna s stopnjo družbeno-ekonomske razvitosti (Plevnik, 2005, str. 28).

Slika 6: Prikaz stopnje registrirane brezposelnosti po regijah v obdobju 2001–2006

Vir: Pečar, 2006, str. 47; Statistične informacije. Trg dela, 2007, str. 17; Lasten prikaz.

V obdobju 2001–2006 se je registrirana stopnja brezposelnosti v večini regij zniževala. Obstajajo pa med regijami precejšnje razlike. Najvišjo registrirano stopnjo brezposelnosti v proučevanem obdobju (glej sliko 6) je imela Pomurska regija v letu 2001, in sicer 16,3-odstotno, ter tudi leta 2004, ko je imela 16,8-odstotno. Leta 2006 ji je najvišjo stopnjo med regijami uspelo znižati, vendar je ta še vedno najvišja, saj je znašala 15,7 odstotka. Iz tega lahko sklepamo, da je brezposelnost eden največjih problemov Pomurske regije, ki se ga bo morala čim prej znebiti. Dodatna težava je tudi ta, da je veliko brezposelnih starejših in z

⁴ Stopnja registrirane brezposelnosti predstavlja odstotni delež registriranih brezposelnih oseb v aktivnem prebivalstvu v posamezni občini. Prikazana je glede na stalno prebivališče delovno aktivnega prebivalstva in registriranih brezposelnih oseb (Statistične informacije. Trg dela, 2006, str. 20).

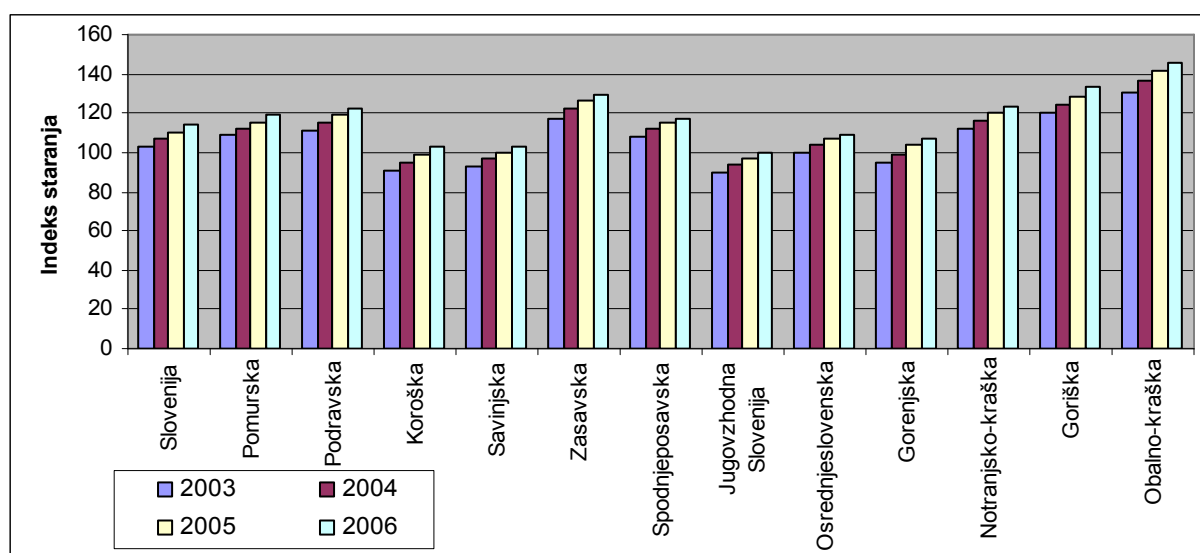
najnižjo stopnjo izobrazbe, kot bom prikazala kasneje. Takim osebam se je zelo težko prekvalificirati, izobraziti ali sploh popolnoma spremeniti delovno okolje.

Zelo visoko stopnjo brezposelnosti izkazujejo še Podravska (12,7 odstotka), Zasavska (12 odstotka) in Savinjska regija (11,6 odstotka). Tako kot že v preteklih letih proučevanega obdobja je tudi leta 2006 imela Goriška regija najnižjo stopnjo brezposelnosti, in sicer 6,2 odstotka. Leta 2006 je stopnja brezposelnosti v najslabši Pomurski regiji za 9,5 odstotne točke presegla stopnjo v najboljši Goriški regiji.

2.3.2 Indeks staranja prebivalstva

To je kazalnik, ki kaže razmerje med starim (65+) in mladim prebivalstvom (0–14 let). Slika 7 na strani 10 nam kaže, da se je v obdobju 2003–2006 indeks staranja po vseh statističnih regijah postopoma povečeval ne glede na začetno izhodišče v letu 2003. To kaže na resen problem staranja pravzaprav v vseh slovenskih regijah. Indeks staranja, ki je nižji od 100, pomeni večji delež mladih prebivalcev glede na stare prebivalce. Sem se v letu 2006 uvršča le Jugovzhodna Slovenija. Ta regija ima še dokaj velik delež mladega prebivalstva, vendar je treba opozoriti, da če se bo trend staranja nadaljeval še naprej v enaki meri, bo tudi ta regija kmalu presegla mejo indeksa 100 in dohitela preostale regije. Najvišji indeks staranja dosega Obalno-kraška regija (145,9). Sledijo ji Goriška (133), Zasavska (129,6) in na šestem mestu Pomurska regija, kjer indeks staranja znaša 118,8. To pomeni, da je bilo na 100 prebivalcev, mlajših od 15 let, 119 prebivalcev starejših od 65 let. Ta presega slovensko povprečje za 4,5 odstotka.

Slika 7: Prikaz indeksa staranja prebivalstva po regijah v obdobju 2003–2006

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije, 2007, 2006, 2005, 2004; Lasten prikaz.

Regije z značilno starim prebivalstvom so v veliki meri povezane z izseljevanjem in praznjenjem na teh območjih, kjer predvsem mladi bežijo v večja mesta, z namenom pridobiti

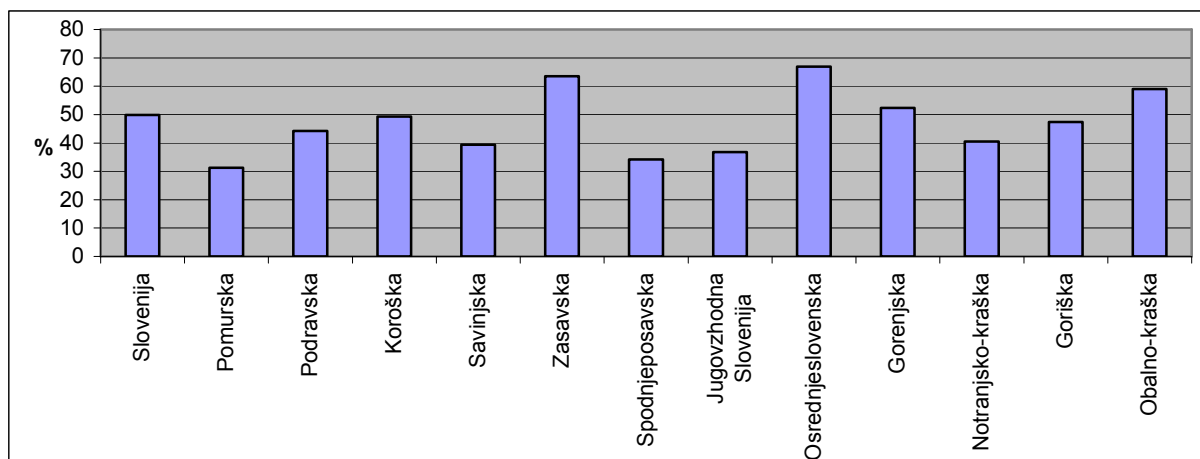
boljšo zaposlitev in druge boljše pogoje. Posledica tega je, da se število prebivalcev v regijah z boljšimi zaposlitvenimi možnostmi povečuje, na drugi strani pa ostajajo izselitvene regije prazne. Ker postaja delež starejših vedno večji, bo treba zagotoviti zdravstveno oskrbo, dodatne socialne storitve in ne nazadnje domove za ostarele.

2.3.3 Delež prebivalstva, priključenega na javno kanalizacijo

Ta kazalnik je vključen med kazalnike za izračun indeksa razvojne ogroženosti, ker je ureditev odpadnih voda eden prednostnih ciljev okoljske direktive o varstvu voda. Kaže nam razmerje med skupnim številom prebivalstva in tistim njegovim delom, ki živi v stanovanjskih objektih, ki so priključeni na javno kanalizacijo (Pečar, Kavaš, 2006, str. 22).

Iz slike 8 je razvidno, kako močno niha delež prebivalstva, priključenega na javno kanalizacijo, med regijami. Kot lahko vidimo, je najmanjši delež prebivalcev priključenih na javno kanalizacijo v Pomurski regiji, le 31,2 odstotka prebivalstva. Majhen delež imajo tudi Spodnjeposavska, 34,2 odstotka, Jugovzhodna Slovenija ima 36,8 odstotka, Savinjska regija pa 39,4 odstotka. Največji delež prebivalstva, priključenega na javno kanalizacijo, imata Osrednjeslovenska s 66,9 odstotka in Zasavska regija s 63,5 odstotka. Ta kazalec ima na splošno za Slovenijo majhne vrednosti in bi ga bilo treba zviševati. Problem je predvsem Pomurska regija, ki ima več kot dvakrat manjši delež prebivalstva, priključenega na javno kanalizacijo, od Osrednjeslovenske regije. Zato bi bilo treba nujno nameniti več naložb v odpravljanje teh okoljskih problemov.

Slika 8: Prikaz deleža prebivalstva, priključenega na javno kanalizacijo v letu 2002

Vir: Pečar, Kavaš, 2006, str. 22.

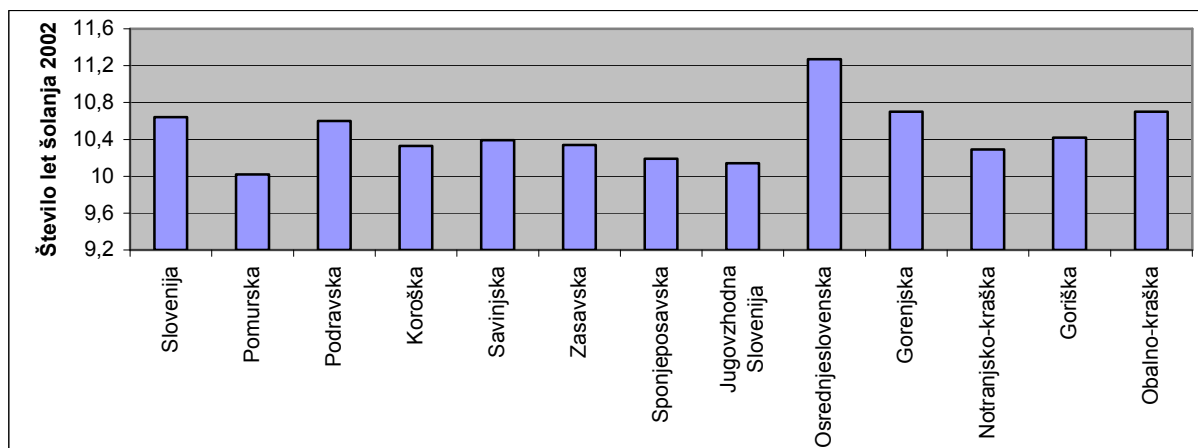
2.4 ANALIZA UPORABLJENIH KAZALCEV RAZVOJNIH MOŽNOSTI

Indeks razvojne ogroženosti obsega tudi kazalce razvojne možnosti, kot so povprečno število let šolanja, število delovnih mest glede na delovno aktivno prebivalstvo, delež površine v območju Natura 2000 od skupne površine in kazalec poseljenosti.

2.4.1 Povprečno število let šolanja prebivalstva

Najvišjo izobrazbeno raven dosega Osrednjeslovenska regija z 11,27 leta šolanja in presega slovensko povprečje za 5,9 odstotka. Nad slovenskim povprečjem sta še Gorenjska in Obalno-kraška regija, obe z 10,7 leta šolanja. Najmanjše povprečno število let šolanja pa imajo prebivalci Pomurske regije, le 10,2 leta šolanja. Ta podatek je skrb vzbujajoč in nas opozarja, da bosta morali država in regija več vlagati v izobraževanje prebivalcev Pomurske regije.

Slika 9: Povprečno število let šolanja prebivalstva, starega nad 15 let, po regijah

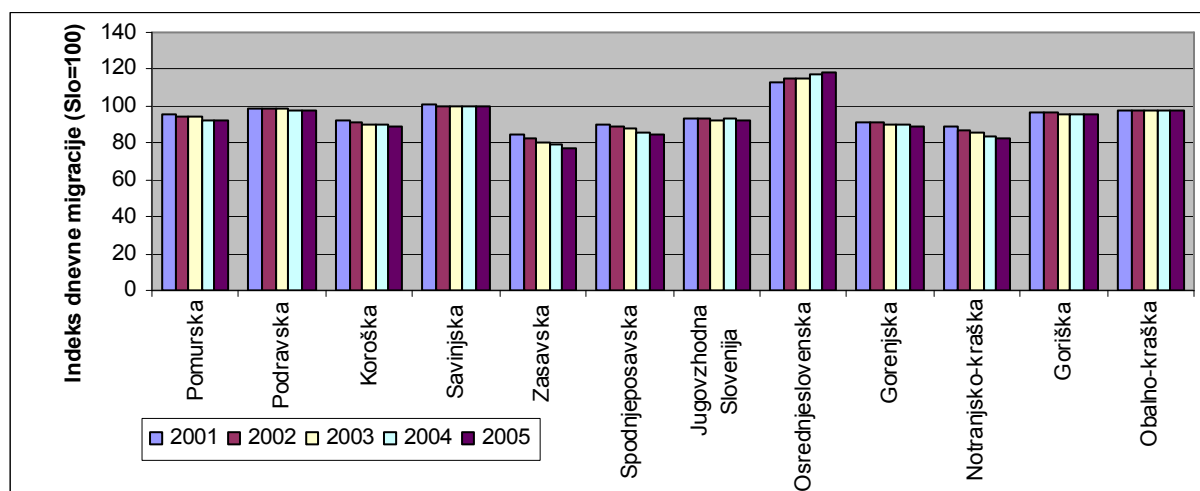
Vir: Pečar, 2006, str. 66.

Za lažjo predstavitev strukture dosežene stopnje izobrazbe prebivalstva starega, od 15 let naprej, glej prilogo 10. Iz nje je razvidno, da ima največji delež prebivalcev, starih nad 15 let, z najnižjo stopnjo izobrazbe Notranjsko-kraška regija, in sicer kar 41,5 odstotka, skoraj polovico prebivalstva te regije. Takoj za njo, na drugem mestu, pa je Pomurska regija s 36,2 odstotka. Pomurska regija ima tudi velik delež prebivalcev z nižjo ali srednjo poklicno izobrazbo (28,4 odstotka). Zelo malo pa ima na drugi strani prebivalcev z višješolsko izobrazbo. Z univerzitetno izobrazbo (najbolj izobraženih) pa je nekje na sredini (8,6 odstotka). Izobrazba je eden najpomembnejših dejavnikov gospodarskega razvoja. In kot sem že omenila, je Pomurska regija prav zaradi pomanjkanja izobraženega kadra v resnem položaju. Če hoče zmanjšati zaostanek za drugimi regijami, mora vlagati v izobraževanje, saj le visokokvalitetna delovna sila pripomore k izdelavi inovativnih proizvodov z visoko dodano vrednostjo. Treba bi bilo omogočiti povezovanje gospodarstva in izobraževalnih ustanov. Prav zaradi neugodne lege, odmaknjenosti, je ta problem še toliko večji. Pomurčani imajo možnost izobraževanja le v Murski Soboti ali pa v oddaljenem Mariboru. Praviloma je v območjih mest več delovnih mest, ki zahtevajo višjo izobrazbo, zato se je prebivalstvo z višjo izobrazbo v manj razvitih območjih prisiljeno seliti, kar še poslabša položaj regije. Vendar ankete (Okoren, 2006, str. 37), ki jih izvaja Zavod RS za zaposlovanje, kažejo, da se izobrazbena struktura zaposlenih izboljšuje in da delodajalci vedno več vlagajo v znanje in usposobljenost svojih delavcev.

2.4.2 Število delovnih mest na delovno aktivno prebivalstvo v regiji⁵

Najvišji indeks dnevne migracije v celotnem proučevanem obdobju ima Osrednjeslovenska regija, v letu 2005 je ta znašal 118,3. To pomeni, da je imela Osrednjeslovenska regija največji presežek delovnih mest nad tam živečim aktivnim prebivalstvom. Zasavska regija pa je imela v celotnem obdobju najnižji indeks dnevne migracije, kar pomeni, da je vseskozi primanjkovalo delovnih mest glede na delovno aktivno prebivalstvo. V obdobju 2001–2005 je le Osrednjeslovenska regija povečala indeks dnevne migracije in s tem presežek delovnih mest nad tam živečim delovno aktivnim prebivalstvom, vse druge regije pa so ga znižale.

Slika 10: Prikaz indeksa dnevne migracije po regijah v obdobju 2001–2005

Vir: Pečar, 2006, str. 60.

Leta 2005 je indeks v Osrednjeslovenski regiji glede na leto 2001 narasel za 5,6 indeksne točke, najbolj pa je upadel v Zasavski regiji, in sicer kar za 7,6 indeksne točke. Indeks dnevne migracije v Pomurski regiji je v letu 2001 znašal 95,4, v letu 2003 je padel na 94, v letu 2005 pa na 92,2. Pomanjkanje delovnih mest v neki regiji lahko tako pomeni vsakdanje delovne migracije kot tudi visoko stopnjo brezposelnosti.

2.4.3 Delež površine v območju Natura 2000

Aprila 2004 je vlada Republike Slovenije z Uredbo o posebnih varstvenih območjih določila območja Natura 2000. Natura 2000 je evropsko omrežje posebnih varstvenih območij, katerih osnovni cilj je ohraniti biotsko raznovrstnost za bodoče rodove. Namen Nature 2000 je varovanje in preprečevanje izgube redkih in ogroženih vrst ter življenjskih območij. Varovanje se najpogosteje izvaja s pogodbenim varstvom ali skrbništvom. Na življenjskih območjih s kmetijsko rabo so to pogodbe v okviru kmetijsko-okoljskega programa. Glede na ohranjenost narave je v različnih državah Evropske unije opredeljeno različno število območij Natura 2000. V Sloveniji zavzemajo območja Nature 2000 35,5 odstotka površine Slovenije

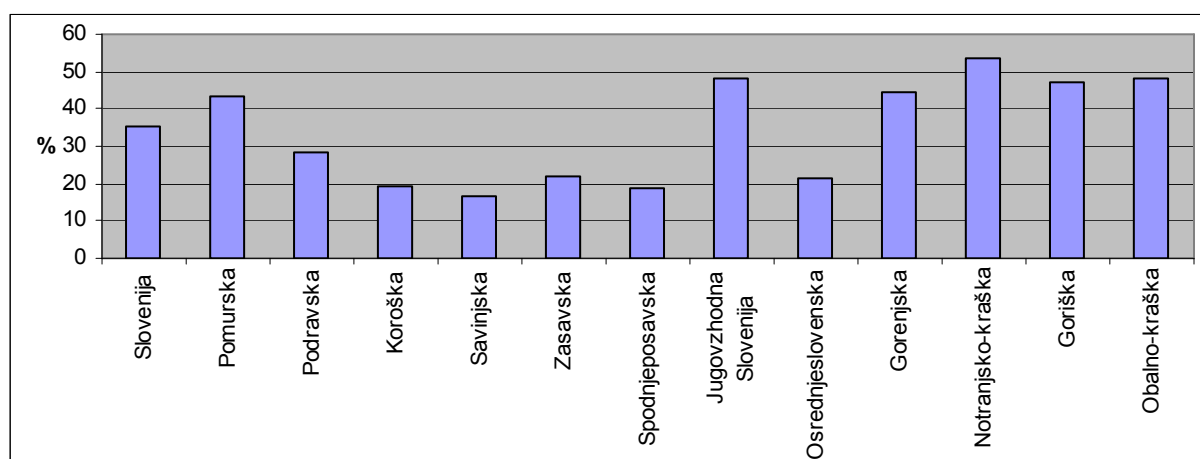
⁵ Razmerje med delovnimi mesti in delovno aktivnim prebivalstvom po kraju prebivanja kaže neto tok dnevni migracij.

(Natura 2000, 2008). Zavarovana območja so po eni strani razvojna možnost slovenskih regij, ki povečujejo privlačnost za razvoj dejavnosti, po drugi strani pa območja Natura 2000 prinašajo omejitve, zato za sedanjost velja, da prevladajo nad razvojnimi možnostmi.

Slika 11 prikazuje delež posamezne regije, ki je vključen v območje Nature 2000 (glej Prilogo 9). Vidimo lahko, da ima Notranjsko-kraška regija največji delež površine, vključene v Naturo 2000, in sicer več kot polovico, kar 53,6 odstotka celotne površine. Takoj za njo sledijo Jugovzhodna Slovenija z 48,4 odstotka površine, Obalno-kraška z 48,2, Goriška s 47,1 odstotka površine, Gorenjska s 44,3 odstotka površine in na petem mestu Pomurska regija s 43,5 odstotka površine. Preostale regije imajo nižji delež površine območij v Naturi 2000, najmanjšega imata Spodnjeposavska, le 18,5 odstotka površine, in Koroška regija, ki ima 19,5 odstotka površine.

Slika 11: Delež površine območij Natura 2000 po regijah v letu 2004

Vir: Pečar, Kavaš, 2006, str. 24.

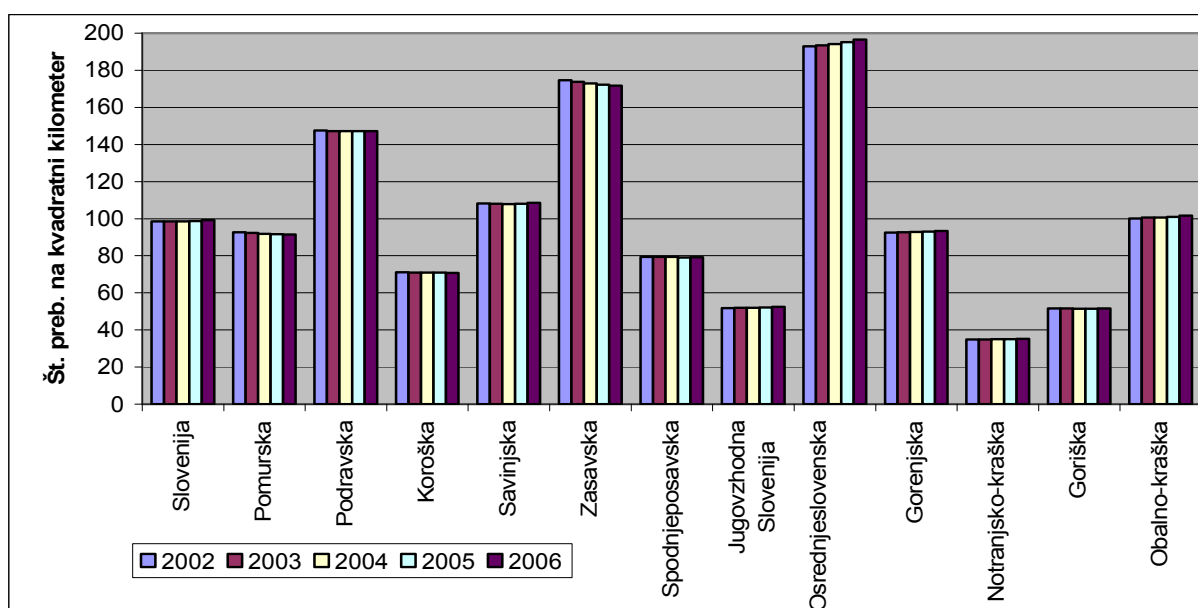
Za Pomursko regijo je značilna še kar velika ohranjenost območja, biotska raznolikost in pa bogata naravna ter kulturna danost, ki pa so za regijo velik razvojni potencial. Zato bi bila potrebna še večja skrb za naravo in predvsem osveščanje in preprečevanje onesnaževanja tal in vode ter kmetijskih površin s strupi in gnojili. Regija ima tudi velik geotermalni potencial, ki ga lahko izkorišča tako za gospodarske kot za turistične namene. Poleg tega pa naravne, kulture in zgodovinske danosti omogočajo razvoj ekoturizma. Turistične kmetije bi lahko imele velik poudarek na ekološkem načinu pridelava hrane in nudenju športnih aktivnosti (kolesarjenje, pohodništvo, opazovanje narave ...).

2.4.4 Poseljenost območja – gostota naseljenosti v regijah

Kazalec gostote naseljenosti nam kaže, da je Osrednjeslovenska regija tista, ki ima največje število prebivalcev na kvadratni kilometer (196,5 na kvadratni kilometer v letu 2006). Povprečna gostota naseljenosti Slovenije znaša približno 99,1 prebivalcev na kvadratni kilometer, kar pomeni, da Osrednjeslovenska regija skoraj dvakratno presega to povprečje. Kljub temu, da je Zasavska regija ena najmanjših, pa je glede števila prebivalstva gostota

naseljenosti v tej regiji ena izmed najvišjih (171,6 na kvadratni kilometer v letu 2006). Pod slovenskim povprečjem gostote naseljenosti so Notranjsko-kraška, Goriška, Jugovzhodna Slovenija, Koroška, Spodnjeposavska, na šestem mestu je Pomurska (91,4 na kilometer) in Gorenjska. Notranjsko-kraška regija ima najnižjo gostoto prebivalstva v letu 2006, ki znaša 35,3 prebivalca na kvadratni kilometer. V obdobju 2002–2006 (glej Sliko 12) je upad gostote prebivalstva najbolj zaznamovan v Zasavski, Pomurski, Goriški in Podravski regiji, v Osrednjeslovenski, Gorenjski ter Obalno-kraški regiji pa je vidno najhitrejše naraščanje števila prebivalstva. V preostalih regijah se gostota naseljenosti ni spreminjala z večjimi odstopanji.

Slika 12: Gostota naseljenosti po regijah v obdobju 2002–2006

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije, 2007, str. 9.

S pomočjo indeksa razvojne možnosti sem orisala gospodarsko razvitost Pomurja v primerjavi s preostalimi regijami v Sloveniji. Najbolj razvita med regijami, daleč v ospredju, je Osrednjeslovenska regija. Na drugi strani pa se druge regije počasi približujejo prvi in prav na zadnjem mestu med njimi, na žalost, zaostaja Pomurska regija.

3 PODROČJA RAZVOJA

Znotraj Slovenije se gospodarski razvoj ne širi enakomerno po vseh regijah. To je razlog, da znotraj države obstajajo bolj ali manj razvita območja. Po analizi s kazalci razvitosti, ogroženosti in razvojnih možnosti sem ugotovila, da se Pomurska regija uvršča med najmanj razvita območja v Sloveniji. Zato bo potrebno veliko napora in izzivov, ki jih bo morala regija uresničiti, če se bo hotela izvleči iz primeža najslabše razvite regije v državi. Gospodarski razvoj regije bo tako moral temeljiti na razvoju novih tehnologij in storitev, znanju, ustvarjalnem delu, turizmu (predvsem zdraviliškem) in na sonaravnem kmetovanju.

Takšno vizijo Pomurja bo mogoče doseči z razvojem zdravega, ustvarjalnega in konkurenčnejšega gospodarstva. Največji poudarek bo zato na spodbujanju nastajanja novih, inovativnih podjetij in podpori obstoječim zdravim podjetjem, ki kažejo dolgoročni potencial rasti, da bodo lahko razvijala nove tehnologije in storitve višje dodane vrednosti, kar bo ustvarilo pogoje za konkurenčnejše gospodarstvo regije. Izboljšanje konkurenčne sposobnosti podjetij, okrepitev sodelovanja, internacionalizacija in skupni nastop na tujih trgih ter privabljanje podjetij in naložb so cilji, ki jih regija mora uresničiti. Tudi podjetniška klima ni ravno privlačna, premalo je podjetniške pobude, poslovnih idej in predvsem prevzemanja tveganja (Šalamun, 2007a). Potrebne bodo tudi večje možnosti za izobraževanje in razvoj človeških virov ter izobraževalni sistem, ki bo prilagojen potrebam podjetij in gospodarstva (pridobivanje visokošolskih programov). Velik problem v Pomurju še vedno ostaja slaba cestna povezanost s preostalimi deli Slovenije. Zato bo potrebna izgradnja in obnova prometne infrastrukture (pomurskega avtocestnega kraka, cest in železnice) ter na drugi strani večje izkoriščanje odlične lege ter vpetosti med Avstrijo, Madžarsko in Hrvaško. Posebno težo v razvoju regije pa ima podeželje, kjer se v kmetijstvu v navezavi s turizmom kažejo številne priložnosti za razvojni preboj regije. Kmetijstvo pa bi lahko slonelo predvsem na razvoju konkurenčnih kultur in biokmetijstva. Velike prednosti, ki jih Pomurje še lahko izkoristi, pa so naravni viri, kot so geotermalna voda, biomasa in biodizel.

Poleg ciljev so za regijo pomembni tudi izzivi, s katerimi se bo morala nujno soočiti. To so ustaviti odliv kadrov, zmanjšati visoko stopnjo brezposelnosti in odpraviti strukturna neskladja, povezati razvojno-raziskovalne in izobraževalne institucije z lokalnim gospodarstvom, pridobiti nove visokošolske izobraževalne programe (predvsem tehnične), spodbuditi kapitalsko povezovanje podjetij in povezovanje na drugih področjih, povečati obseg domačih in tujih naložb ter partnerstev v gospodarstvu, spodbuditi kadrovske štipendiranje, kot tudi dvigniti izobrazbeno strukturo prebivalstva in povečati prepoznavnost regije (Šalamun, 2007a).

3.1 GOSPODARSKI RAZVOJ

Glavni generator nerazvitosti regije je nerazvitost sama. Pomurje je regija, ki je najslabše razvita in poleg tega še z negativnim fluktuacijskim indeksom⁶, demografsko starim prebivalstvom, kar v kombinaciji s tradicionalno in delovno intenzivnimi ostanki gospodarstva vpliva na počasno spreminjanje vrednosti in s tem tudi kulturne organizacije oziroma organizacij v regiji. Osrednje področje zmožnosti je povečanje obsega storitev v strukturi regionalnega BDP, kot so gostinstvo, nepremičnine, najem in poslovne storitve ter zdravstvo in socialno varstvo (glej Prilogo 4).

---

⁶ Fluktuacija pomeni gibanje zaposlenih, ki se odraža v odhodih iz organizacije, in ki jih je treba nadomestiti. Je pojav, ki pomeni prihajanje in odhajanje delavcev iz delovne organizacije, in sicer v določenem časovnem obdobju.

Poslovni izid regije kreirajo predvsem velike družbe, ki s svojo izgubo (dobičkom) dajo predznak poslovnemu izidu regijskega gospodarstva. Če med obdobjem 2003–2005 odstranimo prvih pet družb, ki so poslovale z izgubo, regija dosega neto čisti dobiček. V letu 2005 bi že ob odstranitvi družbe z največjo izkazano izgubo regija izkazala 7,1 milijona evrov neto čistega dobička. Vseeno pa so pomurske družbe kot celota v letu 2005 ugotovile 1,4 milijona evrov neto čiste izgube, v ospredju pa so bile družbe, ki delujejo na področju rudarstva. V Pomurju je v letu 2005 aktivno poslovalo 1149 družb in 2860 samostojnih podjetnikov. 35 velikim družbam pripada tudi slaba polovica premoženja (aktivne) ter prihodkov od prodaje in dobrih 40 odstotkov vseh zaposlenih. Odvisnost Pomurja od velikih sistemov se glede na podatke le nekoliko zmanjšuje (Šalamun, 2007).

Tabela 2: Razvrstitev podjetij po prihodkih, št. zaposlenih in dodani vrednosti v letu 2007

Pet največjih po prihodkih	Pet največjih po št. zaposlenih	Pet največjih po dodani vrednosti
Mol Slovenija	Mura	Mura
Mura	Mura Muralist	Radenska
Nafta-Petrochem	Arcont	Naravni park Terme 3000
Pomurske mlekarne	Naravni park Terme 3000	Arcont
Pomgrad gradnje	Radenska	Reflex

Vir: Šalamun, 2007a.

Podobno kot za druge manj razvite slovenske regije je tudi za Pomurje značilna bistveno manjša zaposlitev v mikro- (0–9 zaposlenih) in malih podjetjih (od 10–49 zaposlenih). Od celovite regijske zaposlitve je le 9,1 odstotka zaposlitev realiziranih v mikropodjetjih (SLO 13,4). V razredu malih podjetjih, pa se razmerje v primerjavi s Slovenijo v povprečju izboljšuje.

Razvrstitev družb po standardni klasifikaciji dejavnosti tudi v letu 2005 ne kaže bistvenih sprememb v primerjavi s predhodnimi leti. Po številu izstopajo družbe sektorja trgovina, po prihodkih, zaposlenih in vrednosti aktivne pa družbe iz sektorja predelovalna dejavnost. Znotraj nje so pomembnejše panoge proizvodnja tekstila, in tekstilnih izdelkov, proizvodnja hrane in pijače ter naftna industrija. Nekoliko manjšo vlogo, kot jo je imela v preteklosti, ima danes kovinskopredelovalna industrija, a je kljub temu, še vedno, pomemben dejavnik gospodarskega razvoja (RRP Pomurske regije 2007–2013, 2007, str. 33, 34).

V kategoriji samostojnih podjetnikov ustvarijo največ čistih prihodkov od prodaje v sektorju trgovina, kjer je registriranih tudi največ družb, največ realiziranih zaposlitev pa je v sektorju gradbeništvo. Pomembno vlogo v regiji imata tudi turizem in kmetijstvo (Šalamun, 2007).

Tabela 3: Nekateri kazalniki uspešnosti poslovanja gospodarskih družb v letu 2004 in 2005

	Gospodarnost poslovanja		Kazalniki poslovnega izida		Donosnost		Izvozna usmerjenost	
	Poslovni prihodki/ poslovni odhodki		Delež čiste izgube poslovnega leta v celotnih prihodkih %		Donosnost prihodkov		Delež čistih prih. od prodaje na tujem trgu v cel. čist. prih. od prodaje %	
	2004	2005	2004	2005	2004	2005	2004	2005
Slovenija	1,04	1,04	1,4	1,3	0,029	0,03	28,3	29,5
Pomurska	1,017	1,009	3,3	3,1	-0,004	-0,001	23,9	24,2
Podravska	1,029	1,032	2,3	1,6	0,013	0,022	29,4	30,6
Koroška	1,026	1,046	1	0,7	0,015	0,035	47,1	56,2
Savinjska	1,030	1,037	1,7	1,1	0,014	0,022	30,8	30,4
Zasavska	1,027	1,032	1,2	1	0,02	0,018	25,4	24,7
Spodnjeposavska	1,041	1,055	2,4	1	0,015	0,036	33,3	35,2
Jugovzhodna Slo.	1,054	1,063	1,1	0,7	0,034	0,045	56,4	60,9
Osrednjeslovenska	1,044	1,041	1,2	1,3	0,036	0,032	18,2	18,7
Gorenjska	1,04	1,037	0,9	1,1	0,036	0,032	39,6	39,7
Notranjsko-kraška	1,029	1,034	1,3	0,6	0,024	0,028	43,8	45,2
Goriška	1,064	1,048	1,2	0,8	0,044	0,037	35,7	37,4
Obalno-kraška	1,03	1,035	1,3	1,3	0,036	0,029	29,4	34,6

Vir: Pečar, 2006, str. 74, 75, 77.

Gospodarnost poslovanja, merjena z razmerjem med prihodki in odhodki, se je v večini regij povišala. Najboljšo gospodarnost poslovanja je izkazala Jugovzhodna Slovenija (1,063), pri tem je bilo slovensko povprečje 1,04, najslabšo pa Pomurska regija, kar ni vzpodbudno. Pomurje je tudi poslabšalo poslovanje iz leta 2005 (1,009) glede na leto 2004 (1,017). Največjo čisto izgubo poslovnega leta v celotnih prihodkih je v letu 2005 imela Pomurska regija (3,1 odstotka, slovensko povprečje je bilo 1,3 odstotka), ki pa jo je glede na predhodno leto zmanjšala, najmanjšo pa Notranjsko-kraška regija (0,6 odstotka). Donosnost prihodkov je bila najvišja v Jugovzhodni Sloveniji. Negativno donosnost prihodkov je izkazovala le Pomurska regija, ki pa jo je izboljšala glede na prejšnje leto (-0,001). Iz tabele 3 lahko razberemo tudi, da regije ustvarijo vse večji delež poslovnih prihodkov na tujih trgih. V povprečju je v Sloveniji kar 29,5 odstotka celotnih prihodkov od prodaje ustvarjenih na tujih trgih. Podpovprečen delež ustvarijo le tri regije: Osrednjeslovenska, Pomurska in Zasavska.

Poleg vizije so potrebni tudi cilji za uspešno strategijo razvoja regije. Tako so si tudi v Pomurski regiji na področju gospodarskega razvoja zadali naslednje cilje: razvoj ustvarjalnega gospodarstva, temelječega na znanju, privabljanje podjetij v regijo, povečati delež inovativnih produktov, s poudarkom na novih tehnologijah, spodbujati učinkovito podporno okolje za razvoj podjetništva ter prenosa znanj v gospodarstvo. Za vse te cilje so predlagani programi za uresničitev teh.

3.1.1 Program izboljšanje konkurenčnih sposobnosti podjetij

Ključ razvoja vsake regije je v gospodarstvu, ki uspešno razvija svoje dejavnosti. Pri tem je pomembno, da se razvijajo tako velika, srednja in mala podjetja. Poleg tega pa je za uspešnost

gospodarstva pomembno tudi povezovanje med subjekti, skupen nastop na trgu ter razvijanje raziskovalno razvojnih centrov. Cilj programa izboljšanje konkurenčnih sposobnosti podjetij je tako spodbujati podjetnike k povezovanju in sodelovanju. Hkrati pa je cilj tudi ustvarjati in prilagajati podporno okolje v interesu dolgoročnega razvoja gospodarstva ter izgraditi učinkovito in povezano podporno okolje za razvoj podjetništva. Zaradi velike brezposelnosti v regiji je prednostna naloga tudi povečati število novih delovnih mest ter ohranitev obstoječih. Ne nazadnje pa je cilj tudi promovirati podjetništvo skozi vse procese izobraževanja. Ti cilji naj bi se uresničili z različnimi ukrepi.

Prvi ukrep naj bi bil ustvarjanje pogojev za povezovanje podjetij in ljudi. Tukaj gre predvsem za čezmejno sodelovanje s sosednjimi državami (Hrvaška, Avstrija in Madžarska) v vseh družbenih sferah. Potrebna je vzpostavitev in krepitev vezi med vsemi nosilci dejavnosti ter razvoj inovativnosti, povezovanja in konkurenčnosti. Globalizacija in hitro spreminjanje mednarodnega gospodarskega okolja sta izziv tako podjetjem, vodilnim in zaposlenim, kot tudi kreatorjem lokalnih, regionalnih in nacionalnih politik. Liberalizacija trgov, naraščajoče število podjetniških povezav, povečujoče se vključevanje držav v razvoju v mednarodne gospodarske tokove, povečana mobilnost proizvodnih faktorjev ter globalizacija povpraševanja so eni od pomembnejših dejavnikov, ki vplivajo na opredelitev konkurenčnosti posameznih podjetij in lokalnih, regionalnih oziroma nacionalnih gospodarstev. Konkurenčnost tako ni več povezana s primerjalnimi prednostmi, ampak z družbenim kapitalom v obliki poslovne kulture, osvajanj znanj, povezovanj podjetij ter socialne kohezivnosti (RRP Pomurske regije 2007–2013, 2007, str. 105).

Zelo pomembna komponenta razvoja v gospodarstvu je tudi povezovanje gospodarstva z institucijami znanja v skupnih razvojnih projektih, ki omogočajo razvoj novih, na znanju temelječih tehnologij ter s tem povezanih izdelkov in storitev visoke dodane vrednosti. Strategije narekujejo prioriteta področja tehnologij, na katerih ima slovensko gospodarstvo poseben potencial preboja, vendar pri tem, zanimivo, ne izločajo tradicionalnih panog, ki v povprečju kažejo nizko dodano vrednost izdelkov. Praksa v nekaterih slovenskih podjetjih je namreč pokazala, da lahko tudi podjetja iz tradicionalnih panog dosegajo vrhunske tehnološke in poslovne rezultate. To pomeni, da lahko tovrstna podjetja na podlagi razvoja ustvarijo nove tržne niše, ki bi jim omogočile delno ali v celoti ne samo preživetje, temveč tudi preboj na globalnih trgih (Program ukrepov za spodbujanje podjetništva in konkurenčnosti, 2006, str. 39, 40).

Naslednji ukrep, ki se bo realiziral, je spodbujanje inovativnosti, ta pa se bo dosegla s vzpostavitvijo kreativne regije. Ta je pogoj za prilagodljivost in preživetje oziroma uspešnost regije. Vzpostavljanje regionalne kreativnosti je edina pot k premostitvi razvojnega zaostanka regije. Kreativna družba se vzpostavi z medsebojno usklajenostjo izobraževanja, investicij v R&R, povečanjem strpnosti oziroma kulturnega kapitala in urbanističnem planiranjem. Namen projekta je zagotoviti regionalno okolje, kjer bodo posamezniki razvijali svoje sposobnosti (RRP Pomurske regije 2007–2013, 2007, str. 108).

Pomembno vlogo bo imela tudi izgradnja gospodarskega središča OKO v Pomurju, ki je naslednji cilj. Ustrezna infrastruktura bo zagotavljala potrebne razmere za razvoj novega podjetništva z visokimi tržnimi zmogljivostmi in možnosti za privabljanje domačih in tujih investicij. Do leta 2023 naj bi se zagotovilo vsaj 1500 novih delovnih mest. Učinki projekta bodo vidni v višji konkurenčnosti gospodarstva, preobrazbi podjetniških zmožnosti, trajnostnem povečanju blaginje prebivalcev in prehodu v na znanju temelječo družbo. Poleg geografske zgoščenosti regionalnih možnosti bo prišlo do izenačitve pogojev dela s sosednjimi regijami v EU, kar bo prispevalo k bolj uravnoteženemu razvoju Pomurja znotraj Slovenije (Resolucija o nacionalnih razvojnih projektih za obdobje 2007–2023, 2006, str. 24).

3.1.2 Program spodbujanja podjetništva

V Pomurju je potrebno tudi večje spodbujanje promocije podjetništva in omogočanje razvoja podpornega okolja in razvoja podpornih finančnih instrumentov. Podjetništvo naj bi se vzpodbujalo in pospeševalo prek obveščanja in informiranja ter podajanja predlogov za projekte. Pri tem bi se ponudile tudi različne oblike pomoči (Podjetniško razvojna agencija Gornja Radgona, 25.2.2008). Cilji so tako promovirati podjetništvo skozi izobraževanje ter na splošno spremeniti odnos do njega, spodbuditi podjetnike k povezovanju in sodelovanju ter povečati število delovnih mest. Vse to je potrebno predvsem zato, ker so danes glavni dejavniki mednarodne konkurenčnosti ustvarjeni dejavniki, in ne naravne danosti; med ustvarjenimi dejavniki pa je na prvem mestu podjetništvo. Izobraževanje pa je eno ključnih področij, ki spodbuja podjetništvo (Program ukrepov za spodbujanje podjetništva in konkurenčnosti, leto, str. 8, 14). Ukrep za doseg tega pa je promocija podjetništva in razvoj podpornega okolja. Zato bo potrebna vzpostavitev regijsko inovacijskega centra z namenom razvoja novih izdelkov višje dodane vrednosti s poudarkom na pretoku akademskega znanja v gospodarstvo in uporabi skupne infrastrukture. S tem se bo dosegla promocija razvojnega in človeškega potenciala v Pomurju z namenom prispevati k pozitivni promociji regije z izpostavljanjem regijskih prednosti, priložnosti in potencialov ter na splošno dvigniti informiranost prebivalstva v regiji (RRP Pomurske regije 2007–2013, 2007, str. 115).

S tem programom bi vzpodbudili podjetništvo in inovativnost ter dvignili BDV v regiji s pomočjo razvoja novih nišnih produktov. Cilj je predvsem izboljšati kakovost in povečati dodano vrednost v kmetijski pridelavi in trženju z razvojem kratkih prehranskih verig z lokalnimi produkti. Povečal bi se tudi obseg ekološke pridelave in predelave. Nenazadnje pa bo potrebno nadgraditi tradicionalno kulinariko in povečati prepoznavnost regije. Zato bo treba zagotoviti ustrezne prostorske kapacitete z vso potrebno infrastrukturo in nabavo opreme, ki bo razvojnim skupinam in podjetjem omogočila razvoj in testiranje novih produktov na področju kmetijsko-živilsko predelovalne industrije. S tem bi se oblikovale blagovne znamke. Prišlo bo do vzpostavitve centra za biotehnologijo, kjer bo prišlo do sodelovanja in uporabe lokalnih in skupnih znanj. Potrebno pa bo tudi vzpostavitev sistema kakovostnih standardov za posamezne kmetijske proizvode (Regionalna razvojna agencija Mura, 12.2.2008).

Za spodbujanje podjetništva se predlaga ustanovitev razvojnega centra tekstilne in oblačilne industrije. Center bo opravljal razvojne dejavnosti za partnerje in druge zainteresirane organizacije in podjetja iz tekstilne ter oblačilne industrije v Sloveniji in sosednjih državah. Deloval bo na področju razvoja tekstilne in oblačilne industrije, proizvodnih linij in naprav ter projektiranja proizvodnih linij, testiranja in razvoja novih vrst materiala ter namembnosti izdelkov. Center bo spodbujal racionalno izrabo raziskovalne strukture in spodbujal trajnejše povezovanje razvojno-raziskovalnega področja in uporabnikov iz gospodarstva ter gospodarskih organizacij. Izvajal bo raziskovalno-razvojno dejavnost, pomagal pri prijavljanju k domačim in mednarodnim raziskovalnim projektom, spremljal novosti s področja raziskav in tehnologij na posameznem področju ter obveščal in pomagal pri njihovem uvajanju v gospodarske organizacije (Poročilo o regionalnem razvoju 2004, 2005, str. 145).

3.1.3 Program vpletanje informacijske komunikacijske tehnologije v delovanje družbe

Danes je informacijska komunikacijska tehnologija (v nadaljevanju IKT) ključnega pomena za uspešno delovanje podjetij in zato si je že nemogoče predstavljati delo brez nje. Pomurje po razvitosti IKT še vedno nekoliko zaostaja za preostalo Slovenijo, saj je razvoj te pogojen z gospodarskimi razmerami v pokrajini in njihovim razvojem. Zato mora Pomurje postati ambicioznejše v odnosu do IKT-industrije in jo razviti ter vključiti v vsa podjetja.

Cilji programa vpletanje IKT v delovanje družbe so tako vzpostavitev sodobnega brezžičnega omrežja, zagotovitev dostopa do internetnih storitev v regiji, decentralizacija informacijske infrastrukture, povečanje informacijske pismenosti v regiji, priključitev izobraževalnih in raziskovalnih organizacij v slovensko raziskovalno in izobraževalno omrežje ARNES ter ponuditi najsodobnejšo infrastrukturo obstoječim gospodarskim subjektom v regiji (Regionalna razvojna agencija Mura, 15.2.2008).

Poleg tega so cilji še informatizacija javne uprave, opaznost regije na spletu, pospešena informatizacija javnega in zasebnega sektorja v regiji, vzpostavitev in uvajanje e-poslovanja v mala in srednja podjetja, servisiranje podjetnikov z aktualnimi informacijami ter omogočanje uporabe sodobnih telekomunikacijskih sredstev podjetnikom in občanom.

Za učinkovito vključevanje lokalnih potencialov v procese tržne in informacijske globalizacije družbe bo treba nujno nameniti posebno pozornost razvoju telekomunikacij in informatizacije, zlasti na manj razvitih območjih, sicer se bo razvojni razkorak med razvitimi in nerazvitimi območji še povečal (Integrirane regionalne strategije za informacijsko družbo, 2004, str. 28).

3.2 TURIZEM

Turizem predstavlja pomembno poslovno priložnost⁷ in bi lahko postal ena vodilnih panog pomurskega gospodarstva. Tudi po strukturi bruto dodane vrednosti se Pomurje v letu 2004 nahaja na odličnem drugem mestu glede gostinstva, takoj za Obalno-kraško regijo (glej Prilogo 4).

Izviri termalne in mineralne vode uvrščajo Pomurje med najatraktivnejše evropske regije po tem naravnem bogastvu. Velik del naravnih vrednosti Pomurja je zavarovanih v okviru dveh Krajinskih parkov (Goričko, Jeruzalem) in evropskega projekta Natura 2000. Kulturna dediščina Pomurja je zanimiva, sakralne, zgodovinske in druge znamenitosti so enakomerno razporejene po celotni regiji. Vendar pa so na drugi strani tako naravne vrednote kot kulturna dediščina premalo vključene v integralno turistično ponudbo regije. Za uspešno trženje lepot Pomurja bo treba zagotoviti enakopravno obravnavo funkcije varovanja in razvoja.

V Pomurju si želijo še povečati število kapacitet, obiskovalcev in turistov. Zato bo treba poleg skupnega sodelovanja med občinami zagotoviti tudi možnost za ustanovitev visokošolskih zavodov in programov. Cilj je vzpostavitev Fakultete za turizem v Pomurju ter tudi visokošolsko središče za podjetništvo in turizem. Tako bi povišali splošno raven znanja v regiji na tem področju, pritegnili večje število visoko izobraženih strokovnjakov in prispevali k zmanjšanju odliva sposobnih kadrov iz regije ter tako posledično zagotovili ustrezen kader za trženje turizma v pokrajini. Turizem je nedvomno ena od panog, ki ima v regiji še veliko prihodnost.

Tabela 4: Gostinstvo in turizem po regijah v letu 2005

	Nastanitvene zmogljivosti			Turisti		Prenočitve turistov	
	Nastanit. objekti	sobe	ležišča	skupaj	tuji	skupaj	tujih
SLOVENIJA	702	29.718	78.960	2.395.010	1.554.969	7.572.584	4.399.246
Pomurska	34	2.207	4.649	179.078	82.321	749.876	350.584
Podravska	42	1.206	3.075	115.927	76.961	295.473	165.334
Koroška	18	304	930	13.308	4.735	38.656	15.100
Savinjska	79	3.311	7.880	272.344	113.611	1.187.807	472.629
Zasavska	7	108	272	4.391	2.592	10.248	6.651
Spodnjeposavska	19	1.314	4.022	14.6013	59.022	541.405	187.493
Jugovzhodna Slovenija	52	1.132	2.731	69.832	35.567	261.317	89.059
Osrednjeslovenska	84	3.401	7.620	356.268	329.509	647.826	595.412
Gorenjska	181	6.261	19.197	499.522	382.474	1.460.276	1.144.823
Notranjsko-kraška	12	518	1.319	26.157	25.134	39.319	37.310
Goriška	63	1.824	4.854	149.058	112.430	325.213	244.804
Obalno-kraška	111	8.132	22.411	563.112	330.613	2.015.168	1.090.047

Vir: Portret občin in statističnih regij, 2005.

⁷ Primer hitro razvijajočih se pomurskih zdravilišč (Terme 3000 s hotelom najvišje kategorije Livada Prestige).

Leta 2005 je bilo v Pomurju 34 nastanitvenih objektov, kar ga uvršča na osmo mesto med vsemi regijami v Sloveniji. Od tega je bilo 2207 sob in 4649 ležišč. Pri temu kazalcu prevladujeta Obalno-kraška in Gorenjska regija z največ kapacitetami, Pomurje pa je se nahaja v sredini. Število nastanitvenih kapacitet se povečuje oziroma se pričakuje, da se bo še povečevalo, ko se bo zaključil investicijski cikel v Moravskih Toplicah in Lendavi. Leta 2005 je bilo v Pomurju 179.078 turistov, od tega 82.321 tujih gostov. Po številu prenočitev pa se Pomurje nahaja na četrtem mestu, takoj za Obalno-kraško, Gorenjsko in Savinjsko regijo.

Večina nastanitvenih kapacitet je stalnih in obratuje skozi vse leto. Pretežni del osnovnih nastanitvenih kapacitet se nahaja v štirih zdraviliških krajih (Moravske Toplice, Radenci, Lendava in Banovci). V preteklosti so bile izvedene predvsem investicije v nastanitvene obrate v zdraviliških (Moravske Toplice, Lendava), skromen pa je bil investicijski cikel v segmentu manjših (privatnih oziroma podjetniških) osnovnih in dopolnilnih nastanitvenih kapacitet (družinski hoteli, penzioni apartmaji, zasebne sobe, kampi, turistične kmetije). V Pomurju še vedno prevladujejo bari in okrepčevalnice, premalo pa je restavracij višjega cenovnega razreda, ki bi ponujale odlično kulinariko, značilno za to regijo. Analiza povprečne bruto plače kaže, da so zaposleni v turizmu v Pomurju slabše plačani od povprečja zaposlenih v turizmu v Sloveniji. Zaposleni v turizmu so tudi med najslabše plačnimi v regiji, kar posledično vpliva na slabšo kakovost storitev, manjši interes mladih za študij in delo v turistični panogi. Premalo je tudi vlaganj v izobraževanje in usposabljanje zaposlenih (Osnutek strateškega dela RRP Pomurje 2007–2013, 2006, str. 21).

Pomurska zdravilišča so v preteklosti s ponudbo wellness storitev predstavljala najpomembnejše turistične proizvode pomurskega turizma. Na drugi strani pa poslovni turizem sodi med najslabše razvite segmente turistične ponudbe Pomurja. Ob nadaljnjem razvoju kongresne in cestne infrastrukture lahko ta segment pomeni razvojno priložnost. Tematske poti (pohodniške, kolesarske, gozdne učne ...) predstavljajo dober vir za oblikovanje atraktivne integralne turistične ponudbe, vendar so te premalo povezane med seboj in preskromno vključene v turistično ponudbo regije. Prav tako vinske ceste, ki so osnovna infrastruktura razvoja turizma na pomurskem podeželju. Tudi tukaj je potrebno še večje vključevanje in povezovanje subjektov ter storitev.

Poudariti je treba tudi problem nezadostne in necelovite promocije kulture v Pomurju, saj ta nima konsistentne regionalne kulturne politike. Bogata in pisana kulturna dediščina, ki je v Pomurju ohranila relativno avtentično podobo, ostaja neizkoriščen kulturni potencial regije. Sicer pa prevladuje folkloristična mentaliteta, ki skrbi za kulturno dediščino in se prenaša na oživljanje starih ljudskih običajev. Na drugi strani pa v odnosu do drugih ravni kulturne dediščine (umetnostnozgodovinski spomeniki, kulturna obeležja, osebnosti ...) še v marsikaterem lokalnem okolju vlada kulturna nezainteresiranost in neosveščenost. Ljudje te dediščine niti ne poznajo, niti se ne zavedajo njenega identitetnega pomena, niti njenega kulturnega potenciala. Tam, kjer obnavljajo kulturne spomenike, se najpogosteje zadovoljijo s samo obnovo in njihovim ohranjanjem, preslabo pa poskrbijo za promocijo te kulturne

dediščine med domačim prebivalstvom in obiskovalci. Na koncu tudi ni celovite promocije kulturne dediščine na regionalni ravni. Za uresničitev tega cilja regija nujno potrebuje vsaj pokrajinski arhiv, zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine ter regionalni kulturni center.

3.2.1 Program razvoja primarne in sekundarne turistične infrastrukture

Potrebno bo večje spodbujanje razvoja primarne (naravne in kulturne danosti) in sekundarne turistične infrastrukture (nastanitvene, gostinske, kopališke, wellness, športne, zabavišne in kongresne). Cilji tega programa so razviti integrirani turistični proizvod za spremljajoče rekreativne programe (kolesarske, pohodne in učne poti), ureditev jezer, povezati kulinarično in doživljajsko ponudbo z zdraviliško ponudbo v okolju ter spodbujanje kulturnih prireditev, nastanitvenih kapacitet in razvoj turizma na podeželju. Smiselna bi bila tudi vzpostavitev mreže specializiranih malih klinik z visokokakovostnimi zdravstvenimi in rehabilitacijskimi storitvami, kjer bi poleg klasičnih storitev ponujali tudi dodatne. Treba bi bilo razviti mrežo lokalne ponudbe zdrave prehrane ter prebivalcem in turistom zagotoviti prijazno in zdravo bivalno okolje. Na primer Doživljajski park, Prekmurska vas, Zdravstveni turistični rehabilitacijski center, ureditev turističnih postojank, obnova kulturne dediščine, ureditev flore in favne, ureditev jezer, potokov, kolesarskih stez, poti ... Cilj je tudi razvoj termalnega turizma v Prlekiji, kot je izgraditev hotelov, nastanitvenih kapacitet s športnimi centri in prostorov za rekreacijo. Poleg tega pa še ureditev kampov ob Prleških jezerih (izgradnja in ureditev kampov ob Negovskem, Gajševskem, Ormoškem in Blaguškem jezeru) ter omogočanje turističnih produktov, kot so kopanje, ribolov, vožnja s kajaki in kanuji. Kot nov tržni produkt pa bi lahko omogočili spodbujanje razvoja ponudbe ekološkega turizma, ki ima danes velik pomen (RRP Pomurske regije 2007–2013, 2007, str. 119–130).

Primer dobre turistične ponudbe je projekt Atilova pot. Glavi namen projekta Atilova pot je ohranjanje in obnova dela kulturno zgodovinske dediščine ter razvoj dodatne turistične ponudbe na tem področju. S tem se je vzpostavilo tudi prekomejno povezovanje med šolami in sodelovanje s slovenskimi kulturnimi društvi na Madžarskem s ciljem razvoja turističnega produkta prekomejnega sodelovanja, prepoznavanja, proučevanja in ohranjanja vseh oblik kulturne dediščine. Vse skupaj pa je pripomoglo h kvalitetni dopolnitvi turistične ponudbe v Pomurju (Prleška razvojna agencija, 4.4.2008).

3.2.2 Program razvoj kulture in ohranjanje kulturne dediščine

Razvoj kulture in ohranjanje kulturne dediščine se nanaša na aktiviranje kulturno-umetniških potencialov v regiji in zagotavljanje možnosti za njihovo delovanje, vlaganje v ohranjanje in ustrezno obravnavo ter predstavitev kulturne dediščine. Potrebna bo tudi vključitev kulturne dediščine in žive kulturne ustvarjalnosti v turistično ponudbo ter podpiranje strokovne, enotne in celovite promocijo kulture na ravni regije. Cilji so tako ustrezno oživiti kulturno dediščino

ter jo obujati in ohranjati kot identiteto območja, spodbujati ustvarjalnost in kreativnost ter povezati kulturno dediščino s turistično ponudbo.

Potreben ukrep bi bil aktiviranje kulturno-umetniških potencialov v regiji in zagotovitev možnosti za njihovo delovanje. Zato je cilj ustanovitev ART Centra (prvi slovenski rezidenčno-umetniški center). S projektom se želi dvigniti kulturno-turistična ponudba v krajinskem parku Goričko, pospešiti mednarodno sodelovanje ter pospešen razvoj podeželja (RRP Pomurske regije 2007–2013, 2007, str. 153).

Drugi pa bi bil ukrep vlaganja v ohranjanje in ustrezno obravnavo ter prezentacijo kulturne dediščine. Ta pa bi se dosegel s projektom kulturne prireditve v pomurskih gradovih. Razen gradu v Lendavi in Murski Soboti, drugi gradovi še niso v celoti obnovljeni in pripravljeni na turistični obisk. Nedvomno zaradi lege in markantnosti, gradovi kažejo in ponujajo svojo specifično rabo, ki bi jo bilo treba prepoznati in zanjo nastaviti dolgoročno vizijo dokončanja obnove in tudi politike trženja. S tem bi vzpostavili enotno, prepoznavno in dopolnjujočo se ponudbo na pomurskih gradovih ter tako ohranili kulturne spomenike in krepili umetniško ustvarjalnost v regiji. Ukrep bi bil tudi postavitve muzejskih zbirk in razstavne infrastrukture na območju Prlekije. Tako bi zbirali in restavrirali različne eksponate kulturne dediščine ter jih tako predstavili širši javnosti (RRP Pomurske regije 2007–2013, 2007, str. 155, 156).

Pri tem je treba opozoriti tudi na to, da je pri projektih prostovoljnih organizacij potrebna povezava z lokalno varstveno službo (z muzejem, območno enoto Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije), kar se tudi v Pomurju ne dogaja dovolj pogosto. Tako bi morale biti sodelovanje ključno pri projektih, ki obravnavajo nepremičnino in premično kulturno dediščino oziroma razglašene kulturne spomenike. Nosilci projektov se ne zavedajo, da posegi, ki presegajo redno vzdrževanje z zamenjavo dotrajanih ali uničenih delov po načelih izdelave enakih oblik in gradiva ter ročne obdelave, lahko pomenijo škodljive obnovitvene prijeme. Vsakršna odsotnost varstvene stroke lahko vodi do neustreznih, ponarejenih obnovitvenih posegov, premnogo jih vodi celo v folklorizem, v izmišljanje dediščine, kar je pogosto dopadljivo množičnemu okusu (Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, 2008).

3.2.3 Program trajno varovanje kulturne krajine

Pomurje sodi med regije z veliko biotsko pestrostjo znotraj Slovenije. To je tudi velika prednost, ki jo lahko izkoristi za trženje turizma. Zato je še toliko bolj pomembno, da regija namenja čim več sredstev za varovanje in ohranjanje kulturne krajine. Program trajno varovanje kulturne krajine pa se nanaša prav na preusmerjanje iz intenzivnega v ekološko kmetijstvo, izgrajevanje mrež vzorčnih kmetij ter zavarovanje območij, ki ima poseben pomena za naravo. Cilji so tako profiliranje Pomurja kot naravne, zdrave, čiste in lepe regije ter poskrbeti za visoko raven sožitja med rabo naravnih virov in podobo kulturne krajine. Posledica tega bo ukrep ustanovitve regijskega parka MURA. Ohranitev Mure in njenega

raznolikega živega sveta je eden od glavnih ciljev za ustanovitev parka, katerega naloga bo poleg ohranjanja narave tudi sonaravno kmetijstvo, ekološki turizem, domače obrti, izobraževanje, skrb za zdravje in oddih in rekreacijo. V obmurski prostor bo zagotovo prinesel tudi nove razvojne priložnosti. Tako bo pomagal pri vzpostavljanju ravnovesja med aktivnostmi človeka in narave (RRP Pomurske regije 2007–2013, 2007, str. 204, 205).

3.3 KMETIJSTVO IN RAZVOJ PODEŽELJA

Pomurje je zelo izrazita pokrajina tako po kmetijskih površinah kot po deležu kmečkega prebivalstva. Zato je v preteklosti, pa tudi sedaj, kmetijstvo predstavljalo glavno gospodarsko dejavnost. Čeprav obsega le 6,6 odstotka Slovenskega ozemlja, ima 22,3 odstotka njiv in vrtov, 12,7 odstotka sadovnjakov in 11,7 odstotka vinogradov. V primerjavi s celotno Slovenijo pa ima manjši delež travinja (4,5 odstotka) in gozdov (3,5 odstotka) (Osnutek strateškega dela RRP Pomurje 2007–2013, 2006, str. 66). Pomursko kmetijstvo ima veliko problemov⁸ in je pred velikim spremembami, kar bo pomembno vplivalo na razvoj kmetijstva v regiji. Zato je treba postaviti prave smernice za razvoj kmetijstva v regiji, kajti le tako bodo prihajajoče spremembe najmanj pretresle pomursko kmetijstvo. Treba bo omogočiti dolgoročno preživetje za čim večji delež kmečkega prebivalstva ter ohraniti naravni življenjski prostor. Pri prilagajanju kmetijstva prihajajočim razmeram ima največjo vlogo in moč država. Ta ima s svojimi mehanizmi (subvencije, trgovinske zaščite, pogajanja) največji vpliv na dogajanje v kmetijstvu. Posebnost je tudi ta, da je to odvisno od državne zaščite in je zato potrebno še večje sodelovanje.

Poleg poljedelstva pa je na tem območju živinoreja glavna kmetijska dejavnost. Najbolj razširjena je reja goveda, sledi reja prašičev in perutnine. Pomen kmetijstva v Pomurju je viden tudi iz deleža kmečkega prebivalstva, vsaj delno pa se s kmetijstvom ukvarja več kot polovica gospodinjstev. Le majhen delež pa predstavljajo kmetije, ki se profesionalno ukvarjajo s kmetijstvom. Dohodek in preživetje gospodinjstva že dolgo nista več vezana le na eno dejavnost, zato je treba ustvariti možnosti za smiselno povezovanje različnih dejavnosti na primer s turizmom. Obdelovanje zemlje dandanes ni prvenstveno usmerjeno v intenzivno proizvodnjo hrane, ampak so poudarjene tudi druge vloge, in sicer ohranjanje rodovitnosti zemlje, aktivno varovanje prostora in ohranitev poseljene in pestre kulturne krajine, ki naj bi omogočala razvoj turizma (Adamič, 2003, str. 42). Pomurje je obravnavano kot regija z najugodnejšimi naravnimi možnostmi, vendar velikostna struktura, neučinkovita organiziranost in nizka izobraženost povzročajo nekonkurenčnost.

---

⁸ Problemi so velikostna struktura kmetij, organiziranost, znanje, nizka produktivnost dela, varovanje okolja, dopolnilne dejavnosti, naravne katastrofe.

Tabela 5: Družinske kmetije po KZU, ekonomskem obsegu in delovni sili po statističnih regijah

	Vsa kmetijska zemljišča v uporabi (ha)	Kmetijska zemljišča v uporabi - samo družinske kmetije (ha)	Skupna ekonomska velikost kmečkih gospodarstev	Ekonomska velikost družinskih kmetij (ESU ⁹)	Delovna sila v kmetijstvu (PDM ¹⁰)	Delovna sila v kmetijstvu na družinskih kmetijah (PDM)
SLOVENIJA	485.878,84	456.214,78	402.803,90	342.943,70	107.808,68	103.777,05
Pomurska	66.235,88	57.622,08	64.984,60	51.801,30	14.249,32	13.643,19
Podravska	82.861,67	72.562,13	85.602,10	70.495,50	19.567,28	18.629,41
Savinjska	67.951,18	67.030,18	49.760	46.080,90	17.491,81	17.060,43
Zasavska	6160,78	3132,78	3067,60	3053,50	1482,54	1474,66

Vir: Popis kmetijskih gospodarstev v Republiki Sloveniji, 2000, str. 203–206.

Pomurska regija se nahaja (glej Tabela 5) na tretjem mestu po velikosti vseh kmetijskih zemljišč v uporabi, takoj za Podravsko in Savinjsko regijo. Prav tako tudi pri velikosti družinskih kmetij. Po skupni ekonomski velikosti in ekonomski velikosti družinskih kmetij pa se nahaja na drugem mestu za Podravsko regijo. Na zadnjem mestu med vsemi regijami v Sloveniji se po vseh kazalcih nahaja Zasavska regija.

Na tem področju bo treba povečati in izboljšati velikostno strukturo kmetijskih gospodarstev ter specializacijo kmetij. Nato je treba preusmeriti kmetijsko proizvodnjo v proizvodnjo takih kultur, ki jih je mogoče rentabilno proizvajati brez subvencij na velikih površinah. Cilj v kmetijstvu je tudi zmanjševanje uporabe kemičnih zaščitnih sredstev ter ohranjanje naravnega ravnovesja in biotske raznovrstnosti.

3.3.1 Program razvoja strukture kmetijske pridelave

Razvoj strukture kmetijske pridelave vključuje predvsem aktivnosti izboljšanja strukture kmetijskih gospodarstev, razvoj okolju prijaznega kmetovanja, razvoj podjetništva ter človeških virov v kmetijstvu ter dvig kakovosti in dodane vrednosti v pridelavi kmetijskih in živilskih proizvodov. Ker je Pomurje regija z velikim deležem kmetijstva v strukturi gospodarstva, je ta zelo pomemben za prebivalce in za to je potrebna celovita strategija, ki bo omogočala razvoj ter konkurenčnost kmetijstva tako doma kot v tujini. Za uresničitev te so potrebni naslednji cilji: preusmeritev kmetijske proizvodnje v proizvodnjo takih kultur, ki jih je mogoče rentabilno proizvajati tudi brez subvencij na velikih površinah; specializacija kmetijskih gospodarstev; povečanje obsega gospodarskih aktivnosti v regiji; zagotavljanje trajnostnega, sonaravnega razvoja področja; ohranjanje naravnega ravnovesja in biotske raznovrstnosti ter prestrukturiranje kmetijstva (predvsem v integrirano kmetijsko proizvodnjo). Cilji so tudi: vzpodbujati podjetništvo in ustvarjati podjetniško klimo na kmetijskih gospodarstvih ter ohraniti delovna mesta na teh (na primer zaustaviti odseljevanje mladih ljudi s podeželja), povečati in ohraniti konkurenčne sposobnosti kmečkih

⁹ ESU je evropska enota ekonomske velikosti (1 ESU = 1200 EUR).

¹⁰ Polnovredna delovna moč (PDM) je količina dela, ki ga opravi samo na kmetiji stalno in polno zaposleni član gospodinjstva.

gospodarstev kot tudi izboljšati kakovosti v predelavi in trženju proizvodov (RRP Pomurske regije 2007–2013, 2007, str. 227, 228).

Za doseg te ciljev bo treba vzpodbuditi tudi razvoj okolju prijaznega kmetovanja ter promocijo varstva okolja. Gre za vzpodbujanje okolju prijazne kmetijske proizvodnje na vodovarstvenem območju, prav tako pa se želi dvigniti zavest o vlogi in pomenu varstva okolja in trajnostnega razvoja. Po podatkih Hidrometeorološkega zavoda RS so najpomembnejši onesnaževalci voda in tal v Pomurski regiji prašičje farme, živilska, mlekarska, usnjarska, tekstilna, kovinska in kemična industrija (Prleška razvojna agencija, 1.3.2008). Kmete bo treba preusmeriti v sonaravno kmetovanje in jih osveščati o zmanjšanju porabe okolju škodljivih zaščitnih sredstev in gnojil. Treba bo tudi vzpodbuditi razvoj podjetništva v kmetijstvu ter tako povečati število podjetniških kmetijskih gospodarstev in izboljšati socialno varnost teh ter ustvariti kvalitetnejšo in pestrejšo ponudbo in dodano vrednost produktov na podeželju. Program razvoja strukture kmetijske pridelave bo omogočal pridobitev kvalifikacij, certifikatov in licenc za opravljanje osnovne kmetijske in dopolnilnih dejavnosti na kmetijah. Omogočeno pa bo tudi izboljšanje osnovnega znanja o kmetovanju in pridobitev novih znanj v kmetijstvu (Podjetniško razvojna agencija G.R., 27.2.2008).

3.3.2 Program razvoja podeželja in kmetijstva v Prlekiji

Tudi v Prlekiji so si s programom zadali naslednje cilje: razviti ustrezno podporno okolje za razvoj dopolnilnih dejavnosti v kmetijstvu, spodbujati povezovanje kmetijstva s turistično ponudbo, povečati atraktivnost podeželja z namenom ohranjanja poselitve tega ter povečati število novih delovnih mest oziroma ohranitev že obstoječih. Za doseganje teh ciljev bodo potrebni naslednji ukrepi: promocija in trženje kmetijskih pridelkov, izdelkov in storitev; spodbujanje blagovnih znamk Prlekije (vino, kulinarika) ter prestrukturiranje kmetijske proizvodnje (Območni razvojni program za območje Prlekije 2007–2013, 2006, str. 50).

3.3.3 Program organiziranja proizvodnje in trženje kmetijskih proizvodov

Program organiziranja proizvodnje in trženje kmetijskih proizvodov vključuje razvoj proizvodov in storitev na kmetijskih gospodarstvih in prav tako v živilsko predelovalni industriji ter seveda najpomembnejše trženje kmetijskih proizvodov. Cilji so tako: povečanje konkurenčne sposobnosti kmetijstva, povečanje dodane vrednosti kmetijskih pridelkov in živil ter uvajanje dopolnilne dejavnosti na kmetijah s povezovanjem turizma (ta cilj se mi zdi zelo pomemben, saj ima ravno turizem v povezavi s kmetijstvom največje razvojne možnosti in prednosti v regiji). Potrebna pa bo tudi povezava z domačo predelovalno industrijo ter prestrukturiranje živilskopredelovalne industrije (razvoj novih proizvodov in storitev) in ohranjanje delovnih mest v njej (RRP Pomurje 2007–2013, 2007, str. 232, 233). Slovenija ima sorazmerno, v primerjavi z nekaterimi drugimi novimi članicami, gospodarsko in tehnološko razvito živilskopredelovalno industrijo. Vendar v zadnjih letih panoga beleži stalno nazadovanje, kar je posledica zaostrenih konkurenčnih razmer na domačem tržišču in

na izvoznih trgih. Panoga se sooča tudi s pomembnimi strukturnimi primanjkljaji in nizko ravno raziskovalno-razvojnih dejavnosti. Občutne rezerve obstajajo na področju učinkovitejše organizacije dela, učinkovitejšega trženja, vertikalnega povezovanja in sodelovanja v shemah kakovosti. Ne glede na vse trenutne pomanjkljivosti ima živilskopredelovalna industrija dolgoročne perspektive, na kar kažejo naložbe in nadaljnji procesi koncentracije, ob ohranitvi agregatnih ravni proizvodnje (Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja, 2006, str. 7, 8).

3.4 ČLOVEŠKI VIRI

Razvitost izobraževalnega sistema je ključnega pomena za razvoj Pomurske regije in njene konkurenčnosti. Ustrezno kvalificirana in visokoizobražena delovna sila je izhodišče za njen nadaljnji gospodarski razvoj. Če bo Pomurska regija razvijala človeške vire, se bo s tem tudi sama gospodarsko razvijala. Področje predšolske vzgoje in izobraževanja ter osnovnošolsko izobraževanje je v regiji dobro organizirano. Obstaja sedem samostojnih vrtcev in 24 enot vrtcev pri OŠ. V javne vrtce je bilo v začetku leta 2005 vpisanih 2917 otrok. V pomurski regiji je 38 osnovnih šol, tri osnovne šole s prilagojenim programom in štiri glasbene šole. Zaradi upada števila rojstev in socialne problematike se v predšolskih ustanovah soočajo z zmanjševanjem števila vpisanih otrok v vrtce. Staranje prebivalstva in upadanje natalitete se tudi kaže v zmanjševanju števila osnovnošolcev in posledično tudi dijakov. V regiji je osem srednjih šol s programi srednjega poklicnega in strokovnega šolstva ter splošnoizobraževalni programi. Največje srednješolsko središče je v Murski Soboti, srednje šole pa so še v Lendavi, Ljutomeru in Radencih. Zaradi slabše prilagojenosti poklicnega in strokovnega šolstva dejanskim potrebam trga dela v regiji, hkrati pa neprivlačnosti poklicev, kar je posledica situacije v tradicionalni industriji (tekstilna) in kmetijstvu, so nekateri srednješolski programi celo ugasnili. V preteklih letih pa jim ni uspelo, da bi v regijo pridobili programe (tehnične, za turizem), ki bi sledili potrebam gospodarstva. V regiji je še višja šola, kjer izvajajo tri višješolske študijske programe. Pomembno vlogo v konceptu vseživljenjskega izobraževanja imajo ljudske univerze, ki delujejo v štirih središčih (Osnutek strateškega dela RRP Pomurje 2007–2013, 2006, str. 38, 39).

Tabela 6: Dosežena stopnja izobrazbe prebivalstva po regijah Slovenije v letu 2005/06

	Skupaj		Višje strokovne šole		Visokošolski zavodi			
	skupaj	redni	skupaj	redni	dodiplomski študij		podiplomski študij	
	skupaj	redni	skupaj	redni	skupaj	redni	skupaj	redni
SLOVENIJA	113.040	71.362	14.130	4.757	90.788	65.216	8.122	1.389
Pomurska	5.335	3.550	812	407	4.253	3.109	270	34
Podravska	15.934	9.881	2.290	855	12.420	8.895	1.224	131
Koroška	4.131	2.761	785	372	3.091	2.354	255	35
Savinjska	14.594	9.239	2.557	974	11.164	8.137	873	128
Zasavska	2.385	1.473	336	121	1.908	1.331	141	21
Spodnjeposavska	3.744	2.577	544	247	3.024	2.307	176	23
Jugovzhodna Slo.	7.861	5.445	1.053	470	6.421	4.917	387	58
Osrednjeslovenska	31.215	18.819	2.875	614	25.445	17.577	2.895	628

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije, 2006, str. 522.

V študijskem letu 2005/06 je bilo v Pomurju skupaj v višje strokovne šole in visokošolske zavode vpisanih 5335 študentov, od tega rednih 3550. Po številu študentov se Pomurje nahaja na osmem mestu med vsemi regijami. Največje število študentov ima Osrednjeslovenska regija, in sicer 31.215 študentov, potem sledijo še Podravska in Savinjska regija. Najmanjše število študentov v tem študijskem letu je imela Zasavska regija. V Pomurju je bilo v višje strokovne šole vpisanih 812 študentov in v visokošolske zavode na dodiplomskem študiju 4253 študentov. Na podiplomskem študiju pa je imela regija 270 študentov, kar je sedmo mesto med vsemi regijami.

Danes je primerna izobrazba ključnega pomena za uspešen gospodarski razvoj podjetja, regije kot tudi države. Zato je treba vzpodbujati izobraževanje tako otrok, mladine kot tudi starejših ljudi. Le z znanjem se lahko zagotovi ustrezna kvalificirana delovna sila, ki bo znala ustvarjati produkte z visoko dodano vrednostjo. Pomanjkljivost Pomurske regije se vidi le v srednješolskih in visokošolskih ustanovah. Kajti na razvoj in konkurenčnost gospodarstva regije imajo vpliv predvsem organiziranost in kvaliteta srednješolskega, višješolskega in visokošolskega izobraževalnega sistema. Cilji so tako: povečati število novih delovnih mest ter ohraniti že obstoječa ter izgraditi učinkovito in povezano podporno okolje za razvoj podjetništva in tako promovirati podjetništvo skozi vse procese izobraževanja. Potrebno bo tudi preprečevanje brezposelnosti, povečati in ohranjati kakovost izobraževanja ter vseživljenjskega učenja, razvoj visokošolske infrastrukture in delovanje visokošolskih ustanov ter razvoj mreže za podporo zdravstvenim in socialnim storitvam.

3.4.1 Program spodbujanja podjetništva in prilagodljivosti

V regiji primanjkuje podjetniške iniciative ter prilagodljivosti podjetij, zato je treba zagotoviti strategijo, ki bo spodbujala razvoj podjetništva in obrti v Pomurju. Za spodbujanje podjetništva in prilagodljivosti so v RRP Pomurske regije pripravili program, ki naj bi uravnotežil dinamiko razvoja ekonomskega, človeškega, socialnega in naravnega kapitala za dolgoročni gospodarski razvoj regije. To naj bi dosegli z ukrepom vzpodbujanja raziskovalno-razvojne dejavnosti v podjetjih. S projektom bi se zmanjšal razvojni zaostanek regije ter izboljšala konkurenčna sposobnost podjetij. Z dvigom podjetniških znanj je želja med podjetniki dvigniti nivo znanj, jih motivirati za širitev dejavnosti ter predstaviti možne vire financiranja njihove dejavnosti. To bi lahko dosegli tudi z ukrepom usposabljanja in izobraževanja zaposlenih za povečanje konkurenčne sposobnosti podjetij. Tako bi ustanovili podjetniški izobraževalni center, s katerim bi vzpostavili povezavo med delodajalci in delovno silo na trgu dela, nudili pomoč delodajalcu pri prekvalifikaciji, usposabljanju ali iskanju njegovega ali bodočega kadra ter promovirali in motivirali mlade za vpis v poklicne in strokovne izobraževalne kadre (RRP Pomurske regije 2007–2013, 2007, str. 140).

Eden glavnih problemov na področju človeških virov je ta, da se soočajo s pomanjkanjem določenih segmentov delavcev, medtem ko je na drugi strani nekaterih preveč. Leta 2006 so delodajalci potrebovali 10.506 delavcev, kar je 9,8 odstotka več kot v letu 2005. Največ

povprašujejo po delavcih s tretjo in četrto stopnjo izobrazbe – po prodajalcih, natakarjih, voznikih avtomehanih, zidarjih, kuharjih, varilcih, mizarjih, lesarjih in delavcih brez strokovne izobrazbe. Velik problem so tudi strukturna neskladja, tako da je treba veliko delavcev izobraževati in prekvalificirati (Šalamun, 2007b).

3.4.2 Program spodbujanja zaposljivosti iskalcev dela in neaktivnih

Brezposelnost je v družbenem okolju zelo nezaželen pojav, saj znižuje učinkovitost celotnega gospodarstva. Brezposelna oseba ni prikrajšana le za delo, zaslužek in socialno varnost, temveč tudi za mrežo medsebojnih vezi in odnosov, ki se ustvarjajo v delovnem procesu. Danes so se v Sloveniji predvsem poslabšale zaposlitvene možnosti starejših in brezposelnih z nižjimi stopnjami izobrazbe, ki so zato začeli prehajati med dolgotrajne brezposelne. Na porast števila brezposelnih vplivajo tudi regionalna in poklicna neskladja na trgu dela. Najpomembnejši vzrok za regionalna neskladja je majhna mobilnost delovne sile v Sloveniji, medtem ko sta najpomembnejša vzroka za poklicna neskladja nizka stopnja izobraženosti brezposelnih in slaba usposobljenost za poklice, ki ustrezajo aktualnemu povpraševanju po delavcih (Milinković, 2007, str. 30, 31).

S programom naj bi razvili in okrepili aktivne politike trga dela, izboljšali pogoje vstopa na trg dela ter preprečevali brezposelnost. Zato bo potrebno spodbujanje zaposljivosti iskalcev dela in neaktivnih, ter tako ustanovitev volonterske agencije. Projekt je namenjen študentom, ki končujejo svoje izobraževanje, in mladim brezposelnim visoko izobraženim osebam. Ker te osebe predstavljajo največji neizkoriščen potencial pomurske regije, jim bo omogočeno »volontersko« delo pri delodajalcih. S tem bodo te osebe postale kompetentnejše, delodajalci pa bodo preizkusili njihov potencial, znanja in veščine. S tem bi tudi dosegli sodelovanje brezposelnih oseb in študentov s podjetji ter povečanje zaposljivosti iskalcev prve zaposlitve z visokošolsko izobrazbo. Zagotovili bi usklajenost visoko izobražene delovne sile s potrebami gospodarstva ter s tem zmanjšanje brezposelnosti in povečanje dodane vrednosti na zaposlenega v Pomurski regiji (RRP Pomurske regije 2007–2013, 2007, str. 141,142).

3.4.3 Program razvoja človeških virov in spodbujanje vseživljenjskega učenja

Kot sem že omenila je področje človeških virov eden glavnih segmentov razvoja določene regije. Zato so glavni poudarek v Pomurju dali prav usposobitvi ljudi za gospodarstvo, povečanju in ohranjanju kakovosti izobraževanja in vseživljenjskega učenja ter razvoju visokošolske infrastrukture in delovanju visokošolskih ustanov. Program se nanaša na usposobitev prebivalstva regije za potrebe gospodarstva, javnega in nevladnega sektorja ter vpliva na povečanje kakovosti izobraževanja in vseživljenjskega učenja. Program (Usenik, 2003, str. 29) bi delno rešil izobrazbeno strukturo prebivalstva, nefleksibilnost delovne sile in strukturno brezposelnost ter vzpodbudil podjetništvo, pripravljenost na tveganje ter nastajanje novih delovnih mest.

3.5 INFRASTRUKTURA

Pomurje je regija, ki je najmanj razvita tudi zaradi svoje obrobnosti in oddaljenosti od večjih središč. Zato se je pojavila potreba po hitrejšem razvoju in izgradnji komunalne, prometne, energetske infrastrukture, s čimer bi prebivalstvo in gospodarstvo v regiji lahko lovilo velike zaostanke v infrastrukturni opremljenosti ter si tako omogočilo osnovo za hitrejši celovit in trajnostni razvoj regije. Na drugi strani pa ravno prihaja do uveljavljanja novega geostrateškega položaja regiji v smislu predvsem kot tranzitni infrastrukturni koridor mednarodnega pomena na smeri vzhod-zahod. Tukaj ima Pomurje še lahko velike prednosti in priložnosti. Razvoj infrastrukture v Pomurju mora tako sloneti na okoljsko in prostorsko usklajenem ter vzdržnem razvoju pokrajine; izboljšanju standardov oskrbe prebivalstva in gospodarstva s prometnimi, komunalnimi, telekomunikacijskimi in energetskimi storitvami; ob vzporednem zmanjševanju obremenitev na okolje ter zagotavljanju in omogočanju trajnostne in racionalne rabe naravnih virov in ohranjanju ter razvoju naravnega okolja znotraj regije.

Prav zaradi geostrateške lege velik del prometa poteka prav čez Pomurje, zato bi pričakovali, da ima ta regija že rešen problem s cestami in železnicami. Vendar še danes ni dokončno zgrajena avtocesta do madžarske meje, ki je tako zelo potrebna. Prednost bi bila izpeljava tranzitnega prometa zunaj naselij, kjer danes tovornjaki povzročajo hrup in onesnaževanje. Tako bi se tudi izboljšala povezava znotraj regije. Poleg avtoceste bi bila potrebna tudi obnova železniške povezave z Madžarsko, kajti takšna kot je, brez izvedenih protihrupnih ukrepov in elektrifikacije, ni uporabna. Poleg tega se v regiji ukvarjajo še z večjimi ali manjšimi prometnimi težavami zaradi slabo zmogljivih glavnih vpadnic in drugih mestnih cest ter glavnih križišč, ki niso ustrezno opremljena in rešena ali, ker promet ni ustrezno speljan in strukturiran. Še vedno je premalo zgrajenih kolesarskih stez na daljših potekih vpadnic ter ustrezno urejenih poti za pešce in kolesarje znotraj mest in naselij ob močnejših prometnicah. Celotno omrežje regionalnega in lokalnega cestnega omrežja in javnih poti je še dosti premalo prijazno urejeno ter opremljeno za kolesarjenje in tudi pešačenje na podeželju, kjer bi bilo to zelo potrebno za razvoj turizma.

Pojavlja se tudi možnost izkoriščanja hidroenergije na reki Muri, ki bi bila v kombinaciji z drugimi vzporednimi ureditvami (oskrba z vodo, kmetijstvo - namakanje itd.) možna, za širše potrebe pa samo ob pogoju splošne družbene in okoljske sprejemljivosti. Ravno tako je na voljo še geotermalna energija, ki zahteva ravno tako konsenz in sprejemljivost vplivov na okolje. Podobno velja za sicer zelo zanimivo izkoriščanje biomase. Pomurje ostaja in postaja zaradi svoje lege vse bolj zanimivo tranzitno območje za prenos energije in plina. Celoten kompleks petrokemijske industrije Nafta v Lendavi z naftovodom, velikimi rezervoarji za naftne derivate in opuščeno rafinerijo ni dovolj in ustrezno izkoriščen ter čaka na strateškega partnerja z ustreznimi programi in potrebnimi finančnimi vložki.

Cilji na področju izgradnje infrastrukture so izgradnja sistema za oskrbo z vodo, ki bo zagotovil zadostno in enakomerno oskrbo z zdravo pitno vodo na celotnem območju regije, izgradnja komunalne infrastrukture, potreba po hitrejšem razvoju in izgradnji prometne infrastrukture, s čimer bi prebivalstvo in gospodarstvo v regiji lahko lovilo velike zaostanke v infrastrukturni opremljenosti ter si tako omogočilo osnovo za hitrejši celovit in trajnostni razvoj regije. Poleg tega še izdelava analiz in študij izrabe alternativnih energetskega virov, potreba po hitrejšem razvoju in izgradnji energetskega infrastrukturnega omrežja, gradnja kanalizacijskih omrežij ter vzporedna izgradnja čistilnih naprav ter urejen centralni sodoben regijski center zbiranja, sortiranja, predelave oziroma recikliranja in deponiranja komunalnih odpadkov.

Glavna prioriteta je tako izgradnja avtoceste in obnova železniške proge do slovensko-madžarske meje ter obnova in vzdrževanje regionalnih in lokalnih cest v Pomurju. Poleg tega pa regija razpolaga s številnimi turističnimi potmi, kot so vinske ceste, sprehajalne in pohodniške poti, kolesarske poti, jahalne poti, vrtovi in parki. Tudi te bo treba nadgrajevati, razvijati in vzdrževati ter tako promovirati, da bodo še zanimivejše in privlačnejše.

3.6 SWOT ANALIZA ZA POMURJE

Vsa ta področja razvoja imajo za Pomursko regijo velik pomen in bo zato potrebno še veliko napora za izboljšanje razmer v teh delih. Iz njih se kažejo razvojne možnosti regije in pa cilji, ki jih želi in jih bo morala uresničiti. Vsaka regija mora za celovito in enotno strategijo izdelati tudi SWOT analizo razvoja posameznih področij. Z njo se izpostavljajo različne prednosti, slabosti ter priložnosti in nevarnosti za nadaljnji razvoj regije. Prav s SWOT analizo bom tudi jaz najprej ocenila prednosti in slabosti razvoja v Pomurski regiji, nato pa še priložnosti in nevarnosti, ki se kažejo v Pomurju v prihodnosti pri nadaljnjem razvoju. Tako prednosti in priložnosti kot tudi slabosti in nevarnosti bo morala Pomurska regija izkoristiti oziroma odpraviti, obenem in hkrati pa vse skupaj povezati v celovito strategijo, ki bo s pomočjo ustreznih finančnih sredstev znala izboljšati položaj najslabše razvite regije v Sloveniji.

PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - Naravni viri (biomasa, geotermalna, termomineralna in mineralna voda, naravni, zdravilni faktorji ...) - Kakovostna nastavitvena in zdraviliška infrastruktura - Turizem je že relativno dobro razvita dejavnost - Znanje jezikov sosednjih držav je solidno - V regiji se nahaja določeno število uveljavljenih industrijskih podjetij in posameznih podjetnikov, ki lahko 	<ul style="list-style-type: none"> - Pomanjkanje podjetniške iniciative - Nepovezanost pomurskega gospodarstva v smislu razvoja partnerstva ter povezovanja velikih podjetij z majhnimi - Slabo razvita R&R dejavnost - Nizka novoustanovljena dodana vrednost, nizki BDP regije v primerjavi z drugimi razvitimi regijami - Preskromno vključevanje naravne in kulturne dediščine v turistično ponudbo regije - Najvišja stopnja brezposelnosti v Sloveniji

<ul style="list-style-type: none"> - pritegnejo nacionalne in tuje finančne vire - Ugodna, obmejna geografska lega - Prilagodljivost, prožnost in cenovna ugodnost delovne sile - Število brezposelnih oseb se v zadnjih letih postopno zmanjšuje - Bogata in raznolika kulturna dediščina - Dobro ohranjena narava in izjemna krajinska pestrost - Ugodne naravne možnosti za kmetijsko proizvodnjo - Bogastvo tradicionalne kulinarike in domače obrti - Velike zaloge pitne podtalnice v ravnini ob Muri - Naraščanje števila čistilnih naprav - Možnost biokmetijstva 	<ul style="list-style-type: none"> - Nevračanje izobražene delovne sile v regijo - Pomanjkanje interesa po vzpostavitvi visokošolskih programov, kot pomoč gospodarstvu - Zaostajanje v infrastrukturi (prometna, okoljska, poslovna ...) - Slaba prometna infrastruktura - Velika izpostavljenost zalog pitne podtalnice kemijskemu onesnaževanju zaradi emisij, ki jih povzročajo intenzivno kmetijstvo in neurejene odplake - Slaba konkurenčna sposobnost kmetij
PRILOŽNOSTI	NEVARNOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - Povezovanje med sektorji (npr. kmetijstvo, turizem) - Regionalno povezovanje - Ustanavljanje poslovnih in industrijskih con (novi vlagatelji - nova delovna mesta) - Specializacija turistične ponudbe zdravilišč in ostalih ponudnikov - Ugodna prometna lega - Razvoj turizma v regiji ter integracija kulture v turistično ponudbo - Možnost trajnostnega izkoriščanja bogatih alternativnih virov - Sorazmerna ohranjenost naravnega okolja omogoča razvoj ekološke proizvodnje - Povezanost zdravega okolja s perspektivo termalnih zdravilišč - Pospešeno uvajanje dopolnilnih turističnih dejavnosti na kmetijah - Biokmetovanje 	<ul style="list-style-type: none"> - Neuspešnost pri prestrukturiranju stagnirajočih industrijskih panog - Nenaklonjenost podjetništvu ter pomanjkanje enotnosti v prihodnje - Nizka investicijska sposobnost podjetij in lokalnih skupnosti - Slaba prometna infrastruktura - Zapiranje večjega števila delovnih mest v največjih podjetjih regije (Mura) - Beg možganov - Uničenje neobnovljivih naravnih virov (pitna voda, gozdovi ...) ob nekontroliranih izpustih - Slaba strategija turizma, odsotnost specializacije - Hitra rast prometa - Ogroženo zdravje ljudi zaradi onesnaženj voda, tal in zraka

Vir: RRP Pomurske regije 2007–2013, 2007, str. 59–72; Lastne ugotovitve.

4 REGIONALNA POLITIKA

Ker se gospodarski razvoj med regijami ne širi enakomerno, prihaja do potreb po regionalni politiki, ki bi vodila do bolj enakomernega in uravnoveženega razvoja. Regionalne neenakosti onemogočajo doseganje narodnih političnih ciljev, kot so na primer ustrezne zaposlitvene možnosti, doseganje zadovoljive stopnje rasti in bolj enakomerne porazdelitve dohodka. Prav

z njeno pomočjo te cilje lahko dosežemo. Regionalno politiko smatramo kot pomembno komponento, ki vpliva na razvoj cele ekonomije (Armstrong, Taylor, 2000, str. 203). Torej, na splošno lahko opredelimo regionalno politiko kot aktivnost države, ki primarno želi zmanjšati socioekonomske razlike med posameznimi območji v državi (Kavaš, Pečar, 2004, str. 3). V spremenjenih razmerah rasti postaja regionalna politika vse bolj razvojna politika, ki se regionalnih problemov loteva na aktiven, razvojno naravnani način, razvojna politika pa vse bolj regionalizirana, kar pomeni, da je razvoj države kot celote baziran na razvoju regij. (Farič, 1999, str. 66).

Motivi za regionalno politiko so dvojni (Kavaš et al., 2000, str. 3):

1. ekonomski: s pomočjo regionalne politike se doseže rast celotnega narodnega gospodarstva, saj sam tržni mehanizem ne vodi k optimalni porazdelitvi gospodarskih dejavnosti v prostoru in posledica je nepopolna izkoriščenost produkcijskih faktorjev, predvsem dela.

2. družbeno-politični: cilj regionalne politike v državi, ki si je kot pomemben cilj postavila socialno pravičnost, je odpravljanje medregionalnih razlik in doseganje enakih življenjskih pogojev, kar tudi krepi pripadnost državi.

Razvoj posameznih konkurenčnih **determinant**, kot so infrastruktura, človeški viri, tehnološke mreže, menedžment, trg dela, zdravstvo in regionalni institucionalni okvir, bi moral bolj slediti potrebam regionalnega prebivalstva ter manj potrebam nacionalne države. Večja možnost regionalne specializacije omogoča večjo konkurenčnost ter lažje vključevanje v evropski prostor. Namen evropskega regionalizma ni toliko namenjen zmanjševanju razlik, kot temu, da se določene institucionalne strukture lažje prilagodijo potrebam izbranega geografskega območja (Kovačič, 2006, str. 75).

V Sloveniji je politika spodbujanja socialno-ekonomsko manj razvitih območij že dolgo uveljavljena. Zaustavitev povečanja razlik med slovenskimi regijami je tudi eden od osnovnih ciljev Državnega razvojnega programa Republike Slovenije, ki je izvedbeni dokument Strategije gospodarskega razvoja Slovenije. Poleg tega sta pomembna še Strategija prostorskega razvoja Slovenije in Strategija regionalnega razvoja Slovenije. Omenjeni dokumenti so osnova politike regionalnega razvoja v Sloveniji. Z vstopom Slovenije v EU pa je bil k temu dodan še Enotni programski dokument, ki predstavlja okvir za nadaljnje načrtovanje projektov s področja socialne in ekonomske kohezije oziroma črpanja sredstev iz Strukturnih skladov EU.

4.1 STRATEŠKI DOKUMENTI REGIONALNE POLITIKE

V juniju leta 2005 je vlada sprejela Strategijo razvoja Slovenije (SRS), ki predstavlja konceptualni okvir za razvoj države v obdobju nove finančne perspektive EU 2007–2013.

Priprava SRS je temeljila na povsem prenovljeni razvojni viziji Slovenije. Osnovni cilj Strategije je tako povečanje blaginje prebivalcev in prebivalk Slovenije, ki jo opredeljujemo kot uravnovešeno celoto gospodarske, socialne in okoljske sestavine blaginje (Gabrenja, 2002, str. 5). Glavni cilj je tako povečanje stopnje rasti bruto domačega proizvoda in s tem pospešeno zmanjševanje razvojnega zaostanka za bolj razvitimi državami EU na gospodarskem področju. Štirje temeljni cilji SRS, ki naj bi jih Slovenija dosegla v naslednjem programskem obdobju, pa so (Poročilo o razvoju, 2006, str. 6–10):

- gospodarski razvojni cilj,
- družbeni razvojni cilj,
- medgeneracijski in sonaravni razvojni cilj,
- razvojni cilj.

Da bi Slovenija lahko dosegla te ambiciozne cilje, mora pripraviti in izvesti temeljite strukturne reforme temelječe na novem razvojnem vzorcu. SRS opredeljuje pet razvojnih prioritet Slovenije. Sestavljene so tako, da v koherentne celote povezujejo ukrepe iz pristojnosti več resorjev, in sicer tiste, ki jih je možno najhitreje izvesti in ki lahko kratkoročno največ prispevajo k doseganju ciljev strategije kot celote. To so (Strategija razvoja Slovenije, 2005, str. 25–46):

- konkurenčno gospodarstvo in hitrejša rast,
- učinkovito ustvarjanje, dvosmerni pretok in uporaba znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta,
- učinkovita in cenejša država,
- moderna socialna država in večja zaposlenost,
- povezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja.

Strategija prostorskega razvoja Slovenije (SPRS) je temeljni državni dokument, s katerim država opredeljuje cilje prostorskega razvoja, podaja zasnovo in strateške usmeritve za prostorski razvoj ter opredeljuje ukrepe za doseg zastavljenih ciljev prostorskega razvoja (Robnik, 2007, str. 18). Na področju prostorskega razvoja je Slovenija opredelila svoje cilje v Strategiji prostorskega razvoja Slovenije. Temeljno usmeritev predstavlja vzdržni prostorski razvoj, ki temelji na razvojni nadgradnji primerjalnih prednosti Slovenije, opredeljujejo pa ga pet temeljnih prostorsko-razvojnih ciljev, skozi katere se uresničujejo prioritete in usmeritve za doseg ciljev prostorskega razvoja (Strategija prostorskega razvoja Slovenije, 2004, str. 16,17):

- racionalen in učinkovit prostorski razvoj ter prostorski razvoj, usklajen s prostorskimi usmeritvami,
- varstvo okolja, preudarna raba naravnih virov in skladen razvoj območij s skupnimi prostorsko razvojnimi značilnostmi,
- ravnanje z odpadki,

- povezanost infrastrukturnih omrežij z evropskimi infrastrukturnimi sistemi, medsebojno dopolnjevanje funkcij podeželskih in urbanih območij, večja konkurenčnost slovenskih mest v evropskem prostoru ter kvaliteten razvoj in privlačnost mest,
- ohranjanje narave, kulturna raznovrstnost kot temelj nacionalne prepoznavnosti in razvoj policentričnega omrežja mest in drugih naselij.

Resolucija o nacionalnih razvojnih projektih je usmeritev in orodje za načrtovanje javnih financ na eni ter resornih programov in strategij na drugi strani. Predstavlja jasen signal države regijam in lokalnim skupnostim ter razvojnim partnerstvom, v čigar vsebine in projekte namerava država prednostno vlagati v naslednjih srednjeročnih obdobjih. Državni razvojni program (DRP) je dolgoročni izvedbeni dokument SRS in je vezan na državni proračun. Cilje naj bi dosegli z usklajenim delom ministrstev, ki jih zadeva razvoj, in z jasno opredeljenimi finančnimi viri, ki temeljijo na sprejetem dvoletnem proračunu in so pogajalskega značaja.

Ključna področja, na katere se nanašajo osrednji razvojni projekti, so (Osnutek državnega razvojnega programa RS za obdobje 2007–2013, 2006, str. 49–51):

- razvojna mreža Slovenije,
- povezovanje naravnih in kulturnih potencialov,
- učinkovito upravljanje z okoljem,
- mobilnost za podporo gospodarskemu razvoju,
- institucionalna in administrativna usposobljenost.

Enotni programski dokument (EPD) je dokument države članice Evropske skupnosti, s katerim država članica predstavi strategijo razvoja države in je osnova za izvajanje dolgoročne razvojne politike ter dolgoročnega proračunskega načrtovanja (Uradni list RS, št. 45/02).

EPD je opredeljen v Uredbi o podlagah in postopkih za pripravo predloga državnega proračuna, ki je bila sprejeta na podlagi Zakona o javnih financah. Vsebinsko izhaja iz DRP in ima status mednarodne pogodbe za črpanje sredstev evropskih Strukturnih skladov (Konda, 2003, str. 12).

Osnovni cilj EPD je povečanje konkurenčnosti Slovenije in gospodarska krepitev regij. V skladu s Strategijo gospodarskega razvoja Slovenije in Državnega razvojnega programa želi Slovenija strukturno pomoč Evropske unije uporabiti za nadaljnje približevanje ravni gospodarskega in socialnega razvoja Slovenije ravni Evropske unije ter za odpravljanje notranjih neravnotežij v Sloveniji. Prav tako bi ta denar država namenila tudi regijam, s katerim bi še hitreje spodbujali približevanje ravni gospodarskega razvoja ravni Evropske unije.

Vizija regionalnega razvoja v Sloveniji so uravnoteženi gospodarski, socialni, zdravstveni, kulturni, prostorski in okoljski vidiki razvoja v vseh slovenskih regijah, kar bo zagotovilo visoko življenjsko raven in kakovost zdravja ter bivalnega okolja vseh prebivalcev Slovenije. Osnovni cilj Strategije regionalnega razvoja Slovenije (SRRS) je zmanjševanje razvojnega zaostanka Slovenije in slovenskih regij za povprečjem Evropske unije.

Dolgoročni cilji SRRS pa so (Strategija regionalnega razvoja Slovenije, 2001, str. 6):

- dvig konkurenčnosti Slovenije in slovenskih regij,
- doseganje visokega življenjskega standarda, kvalitete življenja in boljšega zdravja prebivalcev vseh slovenskih regij,
- pospeševanje razvoja okolju prijaznega gospodarstva,
- dobre prometne povezave.

Slovenska regionalna politika bo delovala na celotnem območju države, še posebno aktivno pa na naslednjih prednostnih območjih (Gerksič, 2004, str. 6):

- v regijah z najnižjo stopnjo razvitosti, še posebno tistih, ki po vrednosti BDP po kupni moči na prebivalca ali stopnji zaposlenosti ter kazalcih slabega zdravstvenega stanja najbolj negativno odstopajo od državnega povprečja,
- na območjih s posebnimi razvojnimi problemi,
- na obmejnih območjih, na katerih živijo madžarska in italijanska narodna ter romska etična skupnost.

V Pomurju so si zadali cilj, da ustvarijo gospodarstvo, ki bo konkurenčnejše tako na domačem kot na tujem trgu, in hitrejšo gospodarsko rast, kar bi jih izvilo iz primeža najslabše razvite regije. Zato bodo predvsem podpirali tehnološki razvoj in projekte, ki so skladni z osrednjimi projekti Slovenije, kot so investicije v tehnološke centre, opremljanje poslovnih con ter spodbujanje podjetništva in inovativnosti.

Povečali bodo napore in prizadevanja pri povezovanju med gospodarstvom in raziskovalnim sektorjem. Zato bodo vzpostavili in okrepili institucije ter programe za dvig znanj in izobrazbene ravni prebivalstva ter zaposlenih. Poleg tega bodo vlagali v razvoj podjetništva in z R&R oddelki poskušali dvigniti raven inovativnosti. Izobraževalne programe in programe usposabljanj bodo prilagodili potrebam gospodarstva v regiji.

Za učinkovito in cenejšo državo bodo podpirali oblikovanje javno-zasebnih partnerstev pri investicijah v infrastrukturo ter skrbeli za razvoj in odpravo neučinkovitosti javnih storitev.

Skrbela bodo za razvoj podjetnosti in podjetniškega pristopa na podeželju. S povezovanjem kmetijstva, živilsko predelovalne industrije in turizma naj bi zagotovili sonaravno rabo naravnih virov in zmanjšali razvojne zaostanke v regiji

Z regionalnim prostorskim načrtovanjem in njegovimi ukrepi naj bi dosegli pozitivne učinke na prostorsko uravnotežen in gospodarsko učinkovit razvoj regije, poleg tega pa naj bi dosegli socialno povezanost in kakovost naravnega in socialnega okolja. Z razvojnimi ukrepi želijo z Regionalnim razvojnim programom spodbujati ohranjanje naravnih vrednot, procesov, biotske raznovrstnosti ter vključevanje posameznih sestavin okolja v načrtovanje prostorskega razvoja dejavnosti. Cilji ukrepov so diverzifikacija pridobitnih dejavnosti na podeželju, zmanjševanje opuščanj kmetij, ohranjanje naravne in kulturne dediščine podeželja ter zmanjševanje razvojnih razlik med podeželjem in urbanimi središči (RRP Pomurske regije 2007–2013, 2007, str. 87, 88).

V okviru področja institucionalne in administrativne usposobljenosti bodo aktivnosti v regiji usmerjene v učinkovito delovanje javne uprave in sodnega sistema. Cilji so predvsem zagotavljanje učinkovite infrastrukture v javni upravi (uprava, sodstvo, zdravstvo).

4.2 ANALIZA SKLADNOSTI S STRATEŠKIMI DOKUMENTI

Z analizo skladnosti bom poskušala analizirati skladnost Regionalnega razvojnega programa za Pomurje z različnimi strateškimi dokumenti, ki sem jih predstavila pred tem. RRP Pomurske regije je zelo pomemben, saj s svojimi programi na različnih področjih razvoja predstavlja cilje in ukrepe, s katerimi se bo Pomurska regija morala soočiti, če se bo hotela približati drugim slovenskim regijam.

4.2.1 Analiza skladnosti Regionalnega razvojnega programa s Strategijo razvoja Slovenije

Tabela 7: SRS in ukrepi RRP Pomurske regije

Prednostne naloge SRS	Ukrepi RRP Pomurske regije
Konkurenčno gospodarstvo in hitrejša gospodarska rast	Spreminjanje strukture gospodarstva regije; razvoj in vlaganje v infrastrukturo; vzpostavitev različnih centrov z namenom tehnološkega razvoja
Učinkovito ustvarjanje, dvosmerni pretok in uporaba znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta	Ustvarjanje pogojev za povezovanje podjetij in ljudi; spodbujanje inovativnosti; promocija podjetništva in razvoj podpornega okolja; vzpodbujanje raziskovalno-razvojne dejavnosti v podjetjih; usposabljanje in izobraževanje zaposlenih za povečanje konkurenčnih sposobnosti podjetij
Učinkovita in cenejša država	Ustvarjanje pogojev za realizacijo javno-zasebnega partnerstva; mrežno povezovanje javnega, zasebnega in društvenega sektorja
Moderna socialna država in večja zaposlenost	Usposobitev prebivalstva za potrebe gospodarstva, javnega in nevladnega sektorja; povečanje kakovosti izobraževanja in vseživljenjskega učenja; okrepitev socialne vključenosti in bolj proti diskriminaciji; povečanje kapacitete mreže za promocijo zdravja
Povezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja	Krepitev podjetnosti in podjetniškega pristopa na podeželju; povezovanje kmetijstva, živilsko predelovalne industrije in turizma; preusmeritev iz intenzivnega v ekološko kmetijstvo

Vir: RRP Pomurske regije 2007–2013, str. 87.

Potrebno bo še bolj močno postopno spreminjanje strukture gospodarstva v regiji. V regiji prevladujejo naslednje gospodarske panoge, ki dajejo malo dodane vrednosti: kmetijstvo, rudarstvo in industrija. V teh panogah se število delovnih mest konstantno zmanjšuje in tudi rast teh podjetij ni zadovoljiva. Tekstilna industrija, ki ima v regiji močno tradicionalno vlogo, se bo morala prestrukturirati, da bodo lahko mala na novo nastala podjetja konkurenčnejša na svetovnem trgu. Veliko poslovno priložnost pa bi imela podjetja z novimi tehnologijami, kot na primer informacijska tehnologija. Panoge z višjo dodano vrednostjo pa so trgovina, predelovalna dejavnost (proizvodnja hrane in pijače ter naftna industrija).

Potreben bo večji poudarek na razvoju storitev, kot na primer turizmu, ki je panoga v porastu in ima velik potencial v Pomurski regiji (terme, narava, vino, kulinarika...), a je še premalo prepoznavna. Treba bo poiskati tržne niše, kot je razvoj biokmetijstva v navezavi s turizmom.

Pomurje je slabo infrastrukturno povezano z večjimi središči (ni avtocestne in železniške povezave). Zaradi svoje strateške lege, leži namreč ob obmejnih državah (Avstrija, Madžarska in Hrvaška), bi morali po mojem mnenju še bolj izkoristiti te prednosti in več sredstev vlagati v izgradnjo infrastrukture.

Opažam premalo ustvarjenih pogojev za povezovanje podjetij in ljudi. Počasi le nastajajo centri tehnološkega razvoja, ki spodbujajo razvoj poslovno-industrijskih in poslovno-obrtnih con. Inovativnost v regiji se spodbuja z ustanovitvijo kreativne regije. Ugotavljam pa še premalo promocije podjetništva in razvojne dejavnosti v podjetjih.

Ukrepev za učinkovito in cenejšo državo je še premalo.

Pomurje je regija z največjo stopnjo brezposelnosti v državi. Zato je nujno potrebno še več ukrepov za zmanjšanje te. Mladi nimajo možnosti za izobraževanje, zato je potrebnih tudi več ukrepov za zagotovitev možnosti izobraževanja in vseživljenjskega učenja.

Po mojem mnenju bo potrebna še večja promocija in osveščanje o skrbi podeželja in naravnih lepot, ki jih ponuja Pomurje ter s tem preusmeritev iz intenzivnega kmetijstva v ekološko pridelavo. Potrebno bo še večje povezovanje kmetijstva z živilsko predelovalno industrijo in turizmom.

4.2.2 Analiza skladnosti Regionalnega razvojnega programa s Strategijo prostorskega razvoja Slovenije

Tabela 8: SPRS in ukrepi RRP Pomurske regije

Cilji SPRS	Ukrepi RRP Pomurske regije
Racionalen in učinkovit prostorski razvoj Prostorski razvoj usklajen s prostorskimi usmeritvami	Strokovna, enotna in celovita promocija kulture na ravni regije; institut za trajnostni razvoj in prostorsko planiranje; vlaganje v ohranjanje in ustrezno obravnavo ter predstavitvijo kulturne dediščine
Varstvo okolja Preudarna raba naravnih virov Skladen razvoj območij s skupnimi prostorsko razvojnimi značilnostmi	Prenova kanalizacijskega omrežja; institut za trajnostni razvoj in prostorsko planiranje; promocija in osveščanje o pomenu učinkovite rabe energije
Ravnaje z odpadki	Dograditev centralnega regijskega centra komunalnih odpadkov
Povezanost infrastrukturnih omrežij z evropskimi infrastrukturnimi sistemi Medsebojno dopolnjevanje funkcij podeželskih in urbanih področij Večja konkurenčnost slo. mest v evropskem prostoru Kvaliteten razvoj in privlačnost mest	Prenova regionalnih-lokalnih cest; načrtovanje in izvedba novih železniških povezav in obvozov; avtocestna povezava Maribor-slovensko/madžarska meja; vzpostavitev sodobnega brezžičnega omrežja po celotni regiji; drugačno gospodarjenje na vodovarstvenih območjih virov pitne vode
Ohranjanje narave Kulturna raznovrstnost kot temelj nacionalne prepoznavnosti Razvoj policentričnega omrežja mest in naselij	Preusmeritev iz intenzivnega v ekološko kmetijstvo; razvoj obstoječih ter uvajanje novih dejavnosti, produktov in storitev na podeželju; obnova in razvoj vasi ter ruralne infrastrukture

Vir: RRP Pomurske regije 2007–2013, str. 88.

Strokovna, enotna in celovita promocija kulture na ravni regije še vedno nima natančne in celovite strategije. Premalo so izkoriščeni segmenti, kot so tematske poti, festivali, kulturne prireditve, poslovni turizem in športne dejavnosti. Zadovoljiva je le ponudba zdraviliškega in kopališkega turizma. Prednost je v lepo ohranjeni naravi in kulturnih spomenikih, ki pa nimajo ustrezne promocije, zato bo potrebno še več ukrepov za izboljšanje stanja.

Velik problem predstavlja kanalizacijsko omrežje, saj je delež prebivalstva priključenega na javno kanalizacijo najnižji v Sloveniji. Okolje je čisto, problem predstavljata le kmetijstvo in industrija, ki onesnažujeta reke in podtalnico. Potencial imajo neobnovljivi viri, kot so geotermalna energija in biomasa, ki pa so še premalo izkoriščeni.

Ravnaje z odpadki programi slabo rešujejo.

Glede infrastrukture bo potrebna dograditev avtoceste, lokalnih cest in železnice. Programi so, vendar še vedno ni videti napredka.

Ohranjanje narave je smiselno in nujno, zato je potrebno še več ukrepov za preusmeritev iz intenzivnega v ekološko kmetijstvo. Potrebni je še več sredstev za vlaganje v razvoj, trženje in ohranjanje podeželja.

4.2.3 Analiza skladnosti Regionalnega razvojnega programa z Državnim razvojnim programom

Tabela 9: DRP in prioritete in cilji RRP Pomurske regije

Prioritete DRP	Prioritete RRP Pomurske regije	Cilji RRP Pomurske regije
Konkurenčno gospodarstvo in hitrejša rast	GOSPODARSKI RAZVOJ IN RAZVOJ TURIZMA	Razvoj ustvarjalnega gospodarstva, temelječega na znanju
	IZGRADNJA INFRASTRUKTURE	
Izobraževanje in kakovostna delovna mesta	RAZVOJ ČLOVEŠKIH VIROV	Odzivne in podjetne lokalne skupnosti ter razvoj partnerstev
Moderna socialna država in večja zaposlenost		Izobražena, podjetna in prilagodljiva delovna sila
Povezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja	OKOLJE IN PROSTOR	Zdravo okolje za zdravje prebivalcev
	KMETIJSTVO IN RAZVOJ PODEŽELJA	Širjenje razvoja po celotni regiji

Vir: RRP Pomurske regije 2007–2013, str. 90.

Na področju gospodarskega razvoja bo potrebna še večja vzpostavitev različnih centrov z namenom tehnološkega razvoja ter ustvarjanje pogojev za povezovanje podjetij in ljudi. Poleg tega bo treba še spodbujati razvoj poslovno-industrijskih in poslovno-obrtnih con ter ustvarjati mreže storitev za podporo zainteresiranim vlagateljem. Treba bo tudi bolj vzpodbujati raziskovalno-razvojne dejavnosti v podjetjih. Na področju turizma pa bo potrebna celovita strategija, ki bo vključevala elemente privabljanja gostov in trženja storitev.

Potreben bo večji poudarek za razvoj človeških virov. Zagotoviti bo treba možnosti za izobraževanje tako mladih kot starejših ljudi. Predvsem pa programe izobraževanja prilagoditi potrebam gospodarstva.

Na področju infrastrukture je prioriteta izgradnja avtoceste do madžarske meje. Poleg tega pa še posodobitev železniške povezave ter izgradnja in prenova lokalnih cest.

V Pomurju se zavedajo, da je treba okolje še posebno varovati in ohranjati njegovo naravno podobo. Zato bo treba izboljšati ravnanje s površinskimi vodami, sanirati divja odlagališča ter dograditi in posodobiti sisteme kanalizacije in čiščenja odpadnih voda.

Zavedati se moramo, da je Pomurje območje, kjer je kmetijstvo še vedno pomembna in razširjena dejavnost. Zato je treba oblikovati takšen razvojni model, ki bo še vedno spodbujal to dejavnost, vendar jo poskušal postopno bolj posodobiti in prilagoditi zahtevam trga, da bo postalo konkurenčnejše. Ena od možnih smernic je razvoj ekološkega in biološkega kmetovanja. Vendar pa ima pri tem ključno vlogo tudi država, ki mora vzpodbujati takšno pridelavo ter omogočiti kmetom ustrezno izobraževanje za takšno kmetovanje.

4.2.4 Analiza skladnosti Regionalnega razvojnega programa s Strategijo regionalnega razvoja Slovenije

Tabela 10: SRRS in cilji RRP Pomurske regije

Prednostne naloge SRRS	Cilji RRP Pomurske regije
Dvig konkurenčnosti Slovenije in slovenskih regij	Dvig konkurenčnosti Pomurske regije in pomurskih občin
Doseganje visokega življenjskega standarda, kvalitete življenja in boljše zdravje	Dvig življenjskega standarda, kvalitete življenja in zdravja Pomurčanov
Pospeševanje razvoja okolju prijaznega gospodarstva	Programi za ohranitev okolja
Dobre prometne povezave	Dograditev cest in avtocest do meje in povezava do Maribora

Vir: Lastne ugotovitve.

Dvig konkurenčnosti bo možen z razvojem podjetništva, ustvarjanjem novih tržnih proizvodov ter predvsem nadaljnjim razvojem zdraviliškega in hotelskega turizma. Potreben bo razvoj poslovno-kongresnega turizma ter razvoj turizma na podeželju in drugih alternativnih oblik turizma. Poleg tega pa tudi razvoj atraktivnih turističnih proizvodov ter njihova promocija in trženje pod kolektivno blagovno in storitveno znamko. Ne nazadnje pa ne smemo pozabiti tudi na razvoj kadrov, zaposlenih v turizmu, ter razvoj turističnega marketinga in sodelovanja s sosednjimi regijami. Potrebno bo tudi varstvo kulturne dediščine.

Pri človeških virih bo potrebna aktivna politika zaposlovanja ter možnost izobraževanja in vseživljenjskega učenja. Hkrati pa bo treba poskrbeti za razvoj infrastrukture zdravstvenega varstva.

Potrebna bo skrb za okolje in varstvo naravnih parkov. Hkrati pa bo treba spodbujati okolju manj škodljive tehnike kmetovanja ter učinkovito rabo energije in obnovljivih virov.

Še več napora pa bo potrebnega za dograditev cestnega in železniškega omrežja.

5 SKLEP

Kot sem lahko ugotovila in analizirala, se Pomurje uvršča med najslabše razvita območja Slovenije, vendar ima po mojem mnenju kljub temu še velike razvojne možnosti, da se izvije iz primeža nerazvitosti. Gospodarska razvitost Pomurja je po analizi s kazalci indeksa razvojne ogroženosti slaba. Glede na večino kazalcev kaže Pomurje najslabše vrednosti. Skrb vzbujajoč je podatek, da se razmere pri ključnih kazalcih (BDP na prebivalca, bruto osnova za dohodnino na prebivalca in BDV gospodarske družbe na zaposlenega) iz leta v leto poslabšujejo. Zato bo za Pomurje poleg strategije, vizije in ciljev, ki bi lahko izboljšali stanje v regiji, potreben še toliko večji napor.

Prav cilji, programi in ukrepi so tisti, ki morajo biti pravilno zastavljeni in učinkoviti. Tudi v Pomurju so si jih zastavili na različnih področjih razvoja, sedaj pa jih je treba le še uresničiti in implementirati. Glavne razvojne usmeritve v Pomurju so na različnih področjih razvoja od

gospodarstva, turizma, človeških virov in kmetijstva. Osnovni cilji na področju gospodarstva so hitrejši in celosten razvoj celotne regije, večja konkurenčnost gospodarstva in pospeševanje razvoja podjetništva. Perspektivne razvojne usmeritve so v panogah z višjo dodano vrednostjo in v novih tehnologijah. Pomurje je tudi regija, ki ima veliko naravnih in kulturnih potencialov. Te bi bilo treba izkoristiti predvsem pri trženju turizma. Potreben bi bil tako nadaljnji razvoj zdraviliškega turizma, predstavitev bogate kulturne dediščine in promocija turizma na podeželju ter tako ponujanje spremljevalnih programov (pohodništvo, kolesarjenje, tematske poti in festivali). Pri tem je treba omeniti še odlično kulinariko ter kakovostna vina, ki še obogatijo turistično ponudbo. Na drugi strani se v kmetijstvu kažejo prednosti v pridelovanju konkurenčnih kultur in povezovanju kmetijstva s turizmom ter biokmetovanju. Prav pri biokmetovanju bi bila potrebna še večja promocija s strani države, ki bi s sredstvi in znanjem kmetom pomagala pri kmetovanju ter hkrati tudi ohranjanju naravnega okolja. Seveda pa bo ob vsem tem potrebno še večje vlaganje v izobraževanje in usposabljanje ljudi. Le z visoko izobraženo in primerno usposobljeno delovno silo, ki je prilagojena potrebam gospodarstva, ima Pomurje možnosti za uspešen nadaljnji gospodarski razvoj.

Za vse to pa bo potrebna celovita in enotna regionalna politika, ki bo zmogla vse cilje, programe in ukrepe s pomočjo ustreznih finančnih sredstev tudi uresničiti. V Pomurju so z ustrežno strategijo, ki so jo vključili v RRP, odgovorili na različne strateške dokumente, ki jih je pripravila država. S temi dokumenti država pomaga tudi regijam, da zmanjšajo razvojni zaostanek za povprečjem EU.

Razvojne možnosti Pomurja so tako različne in le od regije same je odvisno, kako jih bo uresničila in znala tako finančna sredstva kot tudi naravne in druge potenciale izkoristiti sebi v prid. Zagotovo pa je, da bo potrebno še veliko navora, da bo lahko izboljšala svoj položaj. Vendar pa ima na drugi strani še velike razvojne možnosti in potenciale.

LITERATURA

1. Adamič Margita: Strategija razvoja občine Semič. Magistrsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2003. 89 str., 7 pril.
2. Armstrong Harvey, Taylor Jim: Regional economics and policy. Oxford : Blackwell, 2000. 437 str.
3. Farič Metka: Nove zamisli regionalnega razvoja kot podlaga za oblikovanje sodobne regionalne politike. Magistrsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1999. 93 str.
4. Gabrenja Igor: Podjetniški pristop pri prilagajanju regionalne in strukturne politike Evropske unije v Sloveniji. Magistrsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2002. 94 str., 8 pril.
5. Gerksič Marko: Gospodarski razvoj Bele krajine. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2004. 41 str.
6. Grobler Polona: Proučevanje družbeno-ekonomske razvitosti slovenskih občin s pomočjo metod multivariatne analize. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2002. 92 str.
7. Kavaš Damjan et al.: Priprava strokovnih podlag za strategijo regionalnega razvoja Slovenije. Ljubljana : Inštitut za ekonomska raziskovanja, 2000. 302 str.
8. Kavaš Damjan, Pečar Janja: Reforma »reform« nacionalne regionalne strukturne politike. Ljubljana : Inštitut za ekonomska raziskovanja, 2004. 114 str., 17 pril.
9. Kavaš Damjan et al.: Razvoj orodij za oblikovanje in spremljanje politike regionalnega razvoja. Indeks razvojne ogroženosti. Ljubljana : Inštitut za ekonomska raziskovanja, 2005. 68 str.
10. Konda Helena: Gospodarski razvoj Bele krajine. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2003. 47 str., 41 pril.
11. Kovačič Art: Konkurenčnost na regionalni ravni. Naše gospodarstvo, Ljubljana, 2006, 5/6, str. 73-82.
12. Milinković Slađana: Vseživljenjsko učenje. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2007. 45 str., 1 pril.
13. Okoren Lidija: Kazalci razvoja slovenskih regij. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2006. 48 str., 21 pril.
14. Pečar Janja: Regije 2005 – izbrani socio-ekonomski kazalniki po regijah. Ljubljana : Urad za makroekonomske analize in razvoj, 2005. 213 str.
15. Pečar Janja: Regije 2006 – izbrani socio-ekonomski kazalniki po regijah. Ljubljana : Urad za makroekonomske analize in razvoj, 2006. 212 str.

16. Pečar Janja, Kavaš Damjan: Metodologija izračuna indeksa razvojne ogroženosti za obdobje od 2007 do 2013. Ljubljana : Urad za makroekonomske analize in razvoj, 2006. 64 str.
17. Plevnik Mihela: Analiza socialekonomskega stanja in razvojnih možnosti v občini Kozje. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2005. 43 str., 14 pril.
18. Požar Mojca: Razvojne možnosti Notranjsko-kraške regije. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2007. 40 str., 8 pril.
19. Robnik Viktorija: Analiza regionalnega razvojnega programa za Koroško regijo 2002-2006. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2007. 44 str., 15 pril.
20. Šalamun Andreja: Podjetniki poslovali bolje kot družbe. Finance. [URL: <http://www.finance.si/180309>], 23.4.2007.
21. Šalamun Andreja: Potrebovali bi več kot šestodstotno rast. Finance. [URL: <http://www.finance.si/180303>], 23.4.2007a.
22. Šalamun Andreja: Premalo delavcev za tuja podjetja. Finance. [URL: <http://www.finance.si/180304>], 23.4.2007b.
23. Usenik Janez: Razvojne možnosti Spodnjeposavske regije s poudarkom na čezmejnem sodelovanju. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2003. 49 str., 9 pril.

VIRI

1. Indeks razvojne ogroženosti 2007-2013: Ekonomsko ogledalo. Ljubljana : Urad za makroekonomske analize in razvoj, 2006. 47 str.
2. Integrirane regionalne strategije za informacijsko družbo. Ljubljana : Ministrstvo za informacijsko družbo, 2004. 82 str.
3. Nacionalni računi. Statistični urad RS, 2008. [URL: http://www.stat.si/tema_ekonomsko_nacionalni_bdpreg.asp], 18.2.2008.
4. Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja 2007-2013. Ljubljana : Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2006. 35 str., 8 pril.
5. Natura 2000. [URL: <http://www.natura2000.gov.si/index.php?id=18>], 20.2.2008.
6. Območni razvojni program za območje Prlekije 2007-2013. Ormož : Javna razvojna agencija občine Ormož, 2006. 62 str.
7. Osnutek državnega razvojnega programa RS za obdobje 2007-2013. Ljubljana : Služba vlade za lokalno samoupravo in regionalno politiko, 2006. 116 str.
8. Osnutek strateškega dela RRP Pomurje 2007-2013. Murska Sobota : Regionalna razvojna agencija Mura, 2006. 107 str.

9. Podjetniško razvojna agencija Gornja Radgona.
[URL: <http://www.pora-gr.si/si/index.php?sklop=podjetništvo>], 25.2.2008.
10. Podjetniško razvojna agencija Gornja Radgona.
[URL: <http://www.pora-gr.si/si/index.php?sklop=kmetijstvo>], 27.2.2008.
11. Popis kmetijskih gospodarstev, Slovenija 2000. Ljubljana : Statistični urad Republike Slovenije, 2002. 249 str.
12. Poročilo o razvoju 2006. Ljubljana : Urad za makroekonomske analize in razvoj, 2006. 66 str.
13. Poročilo o regionalnem razvoju 2004. Ljubljana : Služba vlade RS za lokalno samoupravo in regionalno politiko, 2005. 194 str.
14. Portret občin in statističnih regij 2005. Ljubljana : Statistični urad RS.
[URL: <http://www.stat.si/doc/vsebina/02/portret/REGIJE/Gostinstvo%20in%20turizem/Gostinstvo%20in%20turizem%201995-2006>], 20.3.2008.
15. Prleška razvojna agencija.
[URL: <http://www.prlekija.com/>], 1.3.2008.
16. Prleška razvojna agencija.
[URL: <http://www.prlekija.com/atilovapot/>], 4.4.2008.
17. Program ukrepov za spodbujanje podjetništva in konkurenčnosti za obdobje 2007-2013. Ljubljana : Ministrstvo za gospodarstvo, 2006. 75 str., 3 pril.
18. Regionalni razvojni program Pomurske regije 2007-2013. Murska Sobota : Regionalna razvojna agencija Mura, 2007. 252 str.
19. Regionalna razvojna agencija Mura.
[URL: <http://www.rra-mura.si/si>], 12.2.2008.
20. Regionalna razvojna agencija Mura.
[URL: http://www.rra-mura.si/si/informacija.asp?id_meta_type=8&id_informacije=92], 15.2.2008.
21. Resolucija o nacionalnih razvojnih projektih za obdobje 2007-2023. Ljubljana : Služba vlade RS za razvoj, 2006. 56 str.
22. Statistični letopis Republike Slovenije 2004. Ljubljana : Statistični urad RS, 2004.
23. Statistični letopis Republike Slovenije 2005. Ljubljana : Statistični urad RS, 2005.
24. Statistični letopis Republike Slovenije 2006. Ljubljana : Statistični urad RS, 2006.
25. Statistični letopis Republike Slovenije 2007. Ljubljana : Statistični urad RS, 2007.

26. Strategija razvoja Slovenije. Ljubljana : Urad za makroekonomske analize in razvoj, 2005. 54 str.
27. Strategija regionalnega razvoja Slovenije. Ljubljana : Ministrstvo za gospodarstvo-Agencija RS za regionalni razvoj, 2001. 36 str.
28. Strategija prostorskega razvoja Slovenije. Ljubljana : Ministrstvo za okolje, prostor in energijo, 2004. 75 str.
29. Trg dela. Statistične informacije 7. Ljubljana : Statistični urad RS, 2006, št. 1, 23 str.
30. Trg dela. Statistične informacije 7. Ljubljana : Statistični urad RS, 2007, št. 9, 24 str.
31. Uredba o podlagah in postopkih za pripravo predloga državnega proračuna (Uradni list RS, št. 45/2002).
32. Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije.
[URL: <http://www.zvkds.si/?content=9>], 8.11.2008.

PRILOGE

Priloga 1: Prikaz regionalnega BDP v obdobju 2001-2004

BDP	2001		2002		2003		2004	
	Na prebivalca (EUR)	Indeks (Slo=100)	Na prebivalca (EUR)	Indeks (Slo=100)	Na prebivalca (EUR)	Indeks (Slo=100)	Na prebivalca (EUR)	Indeks (Slo=100)
Slovenija	11.094	100,0	11.866	100,0	12.461	100,0	13.146	100,0
Pomurska	7.832	70,6	8.242	69,5	8.535	68,5	9.072	69,0
Podravska	9.198	82,9	9.979	84,1	10.382	83,3	11.108	84,5
Koroška	9.046	81,5	9.538	80,4	9.723	78,0	10.186	77,5
Savinjska	9.814	88,5	10.595	89,3	11.062	88,8	11.726	89,2
Zasavska	8.329	75,1	8.634	72,8	8.937	71,7	9.438	71,8
Spodnjeposavska	9.469	85,4	10.016	84,4	9.961	79,9	10.462	79,6
Jugovzhodna Slovenija	10.191	91,9	10.739	90,5	11.234	90,2	11.954	90,9
Osrednjeslovenska	15.595	140,6	16.718	140,9	17.954	144,1	18.786	142,9
Gorenjska	9.792	88,3	10.443	88,0	10.830	86,9	11.321	86,1
Notranjsko-kraška	8.681	78,2	9.331	78,6	9.523	76,4	10.117	77,0
Goriška	10.949	98,7	11.522	97,1	11.892	95,4	12.599	95,8
Obalno-kraška	11.523	103,9	12.309	103,7	12.882	103,4	13.573	103,2

Vir: Nacionalni računi, 2008.

Priloga 2: Prikaz bruto osnove za dohodnino na prebivalca v obdobju 2002-2005

	Osnova za dohodnino na prebivalca			
	2002	2003	2004	2005
Slovenija	100	100	100	100
Pomurska	80,3	74,6	74,4	74,2
Podravska	85,5	86,9	86,4	86,7
Koroška	85,5	86,9	86	89,1
Savinjska	86,8	91,2	90,7	90,8
Zasavska	91,5	91,9	89,2	91,3
Spodnjeposavska	85,6	85,9	85,4	85,7
Jugovzhodna Slovenija	95,0	96,0	95,8	95,6
Osrednjeslovenska	122,3	119,1	121,7	121,9
Gorenjska	101,8	103,2	101,7	102,4
Notranjsko-kraška	100,6	101,1	99,7	98,1
Goriška	108,8	109,3	108,2	104,4
Obalno-kraška	111,4	111,3	109,1	107,1

Vir: Pečar, 2006, str. 144-147; Pečar, 2005, str. 135-138.

Priloga 3: Bruto dodana vrednost na zaposlenega v obdobju 2002-2004

	BDV					
	v EUR			Indeks (Slo = 100)		
	2002	2003	2004	2002	2003	2004
Slovenija	23.318,31	25.580,04	27.854,28	100,0	100,0	100,0
Pomurska	15.882,16	17.134,03	17.659,82	68,1	67,0	63,4
Podravska	19.207,98	21.044,07	23.284,93	82,4	82,3	83,6
Koroška	17.739,11	20.117,68	22.258,39	76,1	78,6	79,9
Savinjska	20.564,18	22.295,94	24.123,69	88,2	87,2	86,6
Zasavska	20.418,13	22.754,97	23.539,48	87,6	89,0	84,5
Spodnjeposavska	24.394,93	26.072,44	27.507,93	104,6	101,9	98,8
Jugovzhodna Slovenija	23.835,75	23.777,33	28.054,58	102,2	97,4	100,7
Osrednjeslovenska	27.670,67	30.850,44	33.329,16	118,7	120,6	119,7
Gorenjska	22.433,65	24.290,60	26.623,27	96,2	95,0	95,6
Notranjsko-kraška	19.266,40	21.002,34	22.479,55	82,6	82,1	80,7
Goriška	24.006,84	26.084,96	29.323,15	103	102,0	105,3
Obalno-kraška	26.026,54	27.532,97	29.552,66	111,6	107,6	106,1

Vir: Pečar, Kavaš, 2006, str. 18.

Priloga 4: Bruto dodana vrednost v osnovnih cenah – struktura po regijah, 2004

v %	Slo.	Pomurska	Podravska	Koroška	Savinjska	Zasavska	Sp. pos.	JV. Slo.	Ostred. Slo.	Gorenjska	Not - k.	Goriška	O - k.
	Dejavnosti skupaj	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
A+B	Kmetijstvo, lov, gozdarstvo in ribištvo	2,7	3,3	3,8	3,4	1,8	5,9	4,4	1,1	2	5,7	2,9	1,4
C+D	Rudarstvo in Predelovalne Dejavnosti	26,3	25,3	41,7	35	36,5	22,2	42,6	17,5	37	34,4	29	16,1
E	Oskrba z elektriko, plinom in vodo	3	3,2	4,8	4,8	7,2	19,5	1,5	1,8	1,7	1,5	2,8	1,4
F	Gradbeništvo	5,7	6,5	4,4	6,7	4,9	6,6	6,2	4,8	4,5	6,9	6,7	6
G	Trgovina, popravila motornih vozil	11,5	10,1	7,7	10,6	8,2	7,2	7,2	15,1	10,7	7,3	8,8	11,8
H	Gostinstvo	2,2	1,9	1,5	2,7	1,4	2,7	1,5	1,5	3	2	2,7	5,2
I	Promet, skladiščenje in zveze	7,6	6,2	4,7	5,4	3,3	4,3	5,4	8,8	8	8,5	6	16,8
J	Finančno posredništvo	4,6	5,3	2,6	2,9	3,1	2	2,3	6,6	2,6	2,5	3,6	5,1
K	Nepremičnine, najem in poslovne storit.	15,9	17,3	12,2	13,1	17,9	13,5	12,8	18,7	14,2	13,7	12,7	14,3
L	Javna uprava, obvezno.soc. zavarovanje	6,3	4,9	4	3,9	2,9	5,6	4,8	9,3	3,8	7,1	4,3	4,8
M	Izobraževanje	5,8	7,1	5,9	5,2	5,2	4,9	5,3	5,9	5,4	6	5,1	5,3
N	Zdravstvo in socialno varstvo	5	6,1	5,4	4,7	5,4	4,2	4,9	4,8	4,2	3,4	4,7	5,1
O+P	Druge javne, skupne in osebne stor.	3,5	2,8	1,3	1,7	2,2	1,5	1,2	4	2,8	1	10,6	6,7

Vir: Pečar, 2006, str. 35.

Priloga 5: Stopnja formalne (registrirane) zaposlenosti

	Stopnja (formalne) registrirane zaposlenosti v %			
	2002	2003	2004	2005
Slovenija	57,7	57,0	57,5	57,8
Pomurska	53,3	51,6	53,0	52,7
Podravska	53,1	52,4	53,3	53,8
Koroška	56,6	55,1	55,8	56,1
Savinjska	57,2	56,5	57,1	57,1
Zasavska	54,8	53,9	54,2	54,4
Spodnjeposavska	56,2	54,3	55,5	56,4
Jugovzhodna Slovenija	60,3	59,6	60,1	60,0
Osrednjeslovenska	60,9	60,6	60,4	60,8
Gorenjska	58,6	58,3	58,6	59,0
Notranjsko-kraška	60,4	60,3	60,7	61,4
Goriška	59,5	58,9	58,8	59,1
Obalno-kraška	58,3	58,0	58,1	58,8

Vir: Pečar, 2006, str. 58.

Priloga 6: Stopnja registrirane brezposelnosti v Sloveniji

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Slovenija	11,2	11,3	10,9	10,3	10,2	9,4
Pomurska	16,3	17,7	17,6	16,8	17,1	15,7
Podravska	17,4	17,1	15,8	14,2	13,5	12,7
Koroška	9,9	11,3	12,2	11,4	10,6	10,1
Savinjska	13,1	13,6	13,1	12,5	12,7	11,6
Zasavska	14,3	14,8	15,6	14,4	13,8	12,0
Spodnjeposavska	13,9	14,1	14,6	12,7	11,5	10,5
Jugovzhodna Slovenija	9,6	9,7	8,4	8,2	8,8	8,6
Osrednjeslovenska	8,0	7,7	7,5	7,5	7,6	7,2
Gorenjska	8,7	8,2	8,0	7,6	7,3	6,4
Notranjsko-kraška	9,4	8,8	8,6	8,1	7,9	7,0
Goriška	5,6	6,1	6,3	6,7	6,5	6,2
Obalno-kraška	8,7	8,3	8,0	7,9	7,5	7,2

Vir: Pečar, 2006, str. 47; Statistične informacije. Trg dela, 2007, str. 17.

Priloga 7: Indeks staranja za obdobje 2002-2005

	Indeks staranja prebivalstva			
	2003	2004	2005	2006
Slovenija	103	106,9	110,5	113,7
Pomurska	108,8	111,9	115	118,8
Podravska	111,1	115,2	118,9	122,6
Koroška	90,3	94,3	99,1	103,3
Savinjska	93	96,4	99,8	102,5
Zasavska	117,5	122,1	126,2	129,6
Spodnjeposavska	107,8	111,7	114,9	117
Jugovzhodna Slovenija	89,3	93,3	96,7	99,7
Osrednjeslovenska	99,9	103,7	106,7	109,3
Gorenjska	94,8	98,7	102,8	106,5
Notranjsko-kraška	112,6	116,1	119,9	123,6
Goriška	120	124,8	128,3	133
Obalno-kraška	130,4	136,6	141,8	145,9

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije, 2007, 2006, 2005, 2004.

Priloga 8: Delež prebivalstva priključenega na javno kanalizacijo v letu 2002 in delež površine območij Natura 2000 v letu 2004

	Delež prebivalstva priključenega na javno kanalizacijo		Delež površine območij Natura 2000	
	%	Indeks (Slo=100)	%	Indeks (Slo=100)
Slovenija	49,9	100,0	35,5	100,0
Pomurska	31,2	62,6	43,5	122,4
Podravska	44,2	88,6	28,2	81,1
Koroška	49,3	98,8	19,5	55,0
Savinjska	39,4	79,0	16,6	46,8
Zasavska	63,5	127,2	21,8	61,5
Spodnjeposavska	34,2	68,5	18,5	52,1
Jugovzhodna Slovenija	36,8	73,7	48,4	136,2
Osrednjeslovenska	66,9	134,1	21,6	60,8
Gorenjska	52,4	104,9	44,3	124,9
Notranjsko-kraška	40,5	81,2	53,6	150,9
Goriška	47,4	95,6	47,1	132,7
Obalno-kraška	59,0	118,2	48,2	135,7

Vir: Pečar, Kavaš, 2006, str. 22 in 24.

Priloga 9: Povprečno število let šolanja prebivalstva starega 15 let v letu 2002

	Povprečno število let
Slovenija	10,64
Pomurska	10,02
Podravska	10,6
Koroška	10,33
Savinjska	10,39
Zasavska	10,34
Spodnjeposavska	10,19
Jugovzhodna Slovenija	10,14
Osrednjeslovenska	11,27
Gorenjska	10,7
Notranjsko-kraška	10,29
Goriška	10,42
Obalno-kraška	10,7

Vir: Pečar, 2006, str. 66.

Priloga 10: Struktura dosežene stopnje izobrazbe prebivalstva starega od 15 let naprej

2004	Brez izobrazbe, nepopolna osnovnošolska ali osnovnošolska izobrazba	Nižja ali srednja poklicna izobrazba	Srednja strokovna izobrazba	Srednja splošna izobraz.	Višja strokovna višješolska specialistična povišješolska izobrazba	Visoka strokovna, univerzitetna, specializacija, magisterij, doktorat
Slovenija	33,3	30,8	23,1	2,6	5,1	5,1
Pomurska	36,2	28,4	19,8	3,4	4,3	8,6
Podravska	34,1	20,5	25,0	4,5	6,8	6,8
Koroška	27,5	25,4	27,2	5,4	5,4	9,1
Savinjska	32,4	25,5	23,5	3,9	4,9	8,8
Zasavska	35,0	30,0	20,0	6,7	1,7	5,0
Spodnjepos.	31,7	31,7	20,6	3,2	4,8	7,9
Jugovzhodna Slovenija	31,2	28,9	25,2	3,7	4,6	6,9
Osrednjeslo.	29,2	25,4	24,7	6,0	5,0	9,5
Gorenjska	25,0	26,1	26,1	6,5	5,4	10,9
Notranjsko-k.	41,5	29,2	17,0	3,8	3,8	4,7
Goriška	28,1	24,0	27,5	5,4	4,8	9,6
Obalno-k.	23,2	20,9	26,3	9,7	5,7	14,2

Vir: Pečar, 2006, str. 66.

Priloga 11: Delovna mesta na delovno aktivno prebivalstvo-indeks dnevne migracije

	2001	2002	2003	2004	2005
Slovenija	100	100	100	100	100
Pomurska	95,4	94,1	94,0	92,7	92,2
Podravska	98,7	98,3	99,0	97,7	97,3
Koroška	92,2	91,7	90,3	89,6	89,1
Savinjska	100,6	99,9	99,7	100,1	99,8
Zasavska	85,0	82,6	80,0	79,0	77,4
Spodnjeposavska	90,4	89,5	88,0	85,7	85,0
Jugovzhodna Slovenija	93,8	93,3	92,6	92,8	92,6
Osrednjeslovenska	112,7	114,5	115,1	116,9	118,3
Gorenjska	90,9	91,2	90,4	89,8	88,6
Notranjsko-kraška	89,0	86,6	85,3	83,4	82,4
Goriška	96,6	96,5	96,0	96,0	95,7
Obalno-kraška	97,5	97,7	97,9	98,0	97,8

Vir: Pečar, 2006, str. 60.

Priloga 12: Gostota naseljenosti Slovenije

	2002	2003	2004	2005	2006
Slovenija	98,4	98,5	98,5	98,7	99,1
Pomurska	92,6	92,2	91,8	91,6	91,4
Podravska	147,4	147,2	147,1	147,1	147,2
Koroška	71,1	70,9	70,9	71	70,8
Savinjska	108,1	108	107,8	108	108,5
Zasavska	174,6	173,8	173	172,2	171,6
Spodnjeposavska	79,2	79,4	79,2	79	79,1
Jugovzhodna Slovenija	51,7	51,9	51,9	52,1	52,4
Osrednjeslovenska	192,9	193,4	194	195,1	196,5
Gorenjska	92,4	92,6	92,8	93	93,4
Notranjsko-kraška	34,9	34,9	35	35,1	35,3
Goriška	51,6	51,5	51,4	51,4	51,5
Obalno-kraška	100,1	100,6	100,6	100,9	101,7

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije, 2007, str. 9.